

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Velká Británie a její postoj k Ženevskému protokolu

Plzeň 2023

Lenka Blažková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

**Velká Británie a její postoj k Ženevskému
protokolu**

Lenka Blažková

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Bakalářská práce

Velká Británie a její postoj k Ženevskému protokolu

Lenka Blažková

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2023 .....

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce doc. PhDr. Lukášovi Novotnému, Ph.D. za odborné vedení této práce, cenné rady a připomínky, které mi poskytl.

Obsah

Úvod.....	1
1. Mírová konference ve Versailles 1919.....	4
2. Kolektivní bezpečnost	6
2.1. Společnost národů.....	6
2.2. Bezpečnost a odzbrojení Esherův plán 1922 a Smlouva o vzájemné pomoci.....	8
2.3. Okupace Porúří	10
3. Ženevský protokol.....	11
3.1. Obsah	11
3.2. Zkoumání Ženevského protokolu a návrat konzervativní strany, listopad 1924 - únor 1925	13
3.3. Německé bezpečnostní návrhy, prosinec 1924 - únor 1925	18
3.4. Chamberlain a kabinet, březen 1925.....	19
3.5. Postoj britských dominií k Protokolu	23
3.6. Britsko-francouzské vztahy	24
4. Jednání v Locarnu 1925.....	27
4.1. Postoj britských dominií k Locarnskému paktu	30
5. Závěr.....	33
6. Seznam použité literatury a pramenů	36
7. Resumé	39
8. Přílohy	40

Úvod

Příští rok uplyne 100 let od návrhu dokumentu s názvem Protokol o smírném vyřizování mezinárodních sporů (Ženevský protokol), jenž měl vyřešit systém kolektivní bezpečnosti v Evropě. Cílem této bakalářské práce je poukázat na tento fenomén ve 20. letech 20. století, a na to, jakým způsobem přispěla k jeho řešení Velká Británie. Autorka se ve své práci zaměřila na analýzu událostí, které vedly ke vzniku Ženevského protokolu, a následně na okolnosti, jenž nastaly po jeho odmítnutí, přičemž si autorka při psaní položila dvě důležité otázky: Jestli měl Ženevský protokol vliv na realizaci systému kolektivní bezpečnosti? Z jakého důvodu došlo k jeho odmítnutí britskou vládou? Bakalářská práce je psána podle chronologického sledu historických událostí, které jsou členěny do základních kapitol, z nichž některé jsou rozděleny do podkapitol.

V první kapitole s názvem Mírová konference ve Versailles 1919, se autorka věnuje období po první světové válce, kdy se v Paříži uskutečnila mírová konference, která trvala v letech 1919–1920, jejímž výsledkem byla především mírová smlouva s Německem. Mezi vítězné mocnosti patřily Velká Británie spolu s Francií, které požadovaly od Německa odškodnění za útrapy z války. Tato smlouva nezajistila stabilitu, nýbrž měla sloužit k zabránění nové německé agresí. Druhá část práce se týká kolektivní bezpečnosti, kde autorka v podkapitolách zachycuje Společnost národů, jež vznikla na základě úmluvy z 28. června 1919 a následně podpisem vstoupila v platnost 10. ledna 1920, Esherův plán z roku 1922, Smlouvu o vzájemné pomoci a okupaci Porúří. Stěžejní část celé práce představuje třetí kapitola, která se věnuje Ženevskému protokolu. Tato kapitola má šest podkapitol, které nyní zmíní. První se týká obsahu Protokolu o smírném urovnání mezinárodních sporů, též zvaný jako Ženevský protokol, který se opíral o tři základní body, již tvořily bezpečnost, arbitráž a odzbrojení. Signatáři tohoto protokolu se měli zavázat, že nevstoupí do války. V další části se autorka zabývá zkoumáním protokolu a obdobím od návratu Konzervativní strany k moci od listopadu 1924 až do února 1925, kde nastíní, jakým způsobem se o protokolu jednalo, a postihne postoje určitých států a jejich stanoviska, zda protokol přijmou či nikoliv. Nedílnou součástí této kapitoly tvoří německé bezpečnostní návrhy z let 1924–1925, s nimiž přišla vláda v Berlíně, aby snížila napětí a obavy především z hlediska francouzské bezpečnosti. Následující čtvrtá podkapitola popisuje události kolem britského ministra zahraničí Austena Chamberlaina a kabinetu v březnu 1925,

kde se autorka pokusila analyzovat jednotlivá zasedání, aby konci shrnula, z jakých důvodů nemohl být Ženevský protokol přijat. Obsahem další části je postoj britských dominií k protokolu, která měla často odlišné názory, než Velká Británie a zabývá se především názory, které zaujímaly jednotlivá dominia k danému protokolu. Cílem šesté podkapitoly je autorčina snaha poukázat na britsko-francouzské vztahy v rovině kolektivní bezpečnosti. Čtvrtá část práce nese název jednání v Locarnu 1925, které bylo zahájeno bezprostředně poté, co britská vláda odmítla podepsat protokol, a musela tak uvažovat o jiném konceptu, který by řešil kolektivní bezpečnost. Pro Velkou Británii byl výsledek z konference velice úspěšný. Následující podkapitola obsahuje postoj britských dominií k Locarnskému paktu, která úzce souvisí se čtvrtou částí, a poukazuje na různorodost, která bránila prosadit imperiální zahraniční politiku.

Autorka ve své bakalářské práci použila odbornou literaturu psanou českými a anglickými autory, nadále využila i cizojazyčné zahraniční zdroje. Hlavním a velmi důležitým zdrojem informací se stala kniha od Anne Orde *Great Britain and International Security 1920–1926*, jež se zabývá obecně postojem Velké Británie k otázkám kolektivní bezpečnosti a Společnosti národů ve vymezeném období. Je zde vyhrazena právě část kapitol, které se zabývají názory Británie a britských dominií ke vztahu k Ženevskému protokolu. Její podněty a informace byly velkým přínosem a zásadním způsobem přispěly k sepsání bakalářské práce. Součástí této publikace jsou uvedeny historické události, které jsou s tímto tématem spjaté, jako byla otázka vyjednávání anglo-francouzského paktu z roku 1921–1922, nebo bezpečnost v západní Evropě 1923–1924. Závěrečné kapitoly tvoří konferenci v Locarnu a jeho následky v období od roku 1926 do 1927. S velice shodným obsahem přicházel také Peter J. Yearwood ve své publikaci *Guarantee of Peace. The League of Nations in British Policy 1914–1925*.

Za zmínku určitě stojí kniha *The Quest for Stability, Problems of West European Security 1918–1957*, od R. Ahmanna, A. M. Birkeho, M. Howarda, popisuje britsko-francouzské vztahy v otázce odzbrojení Německa a vysvětluje, jakým způsobem byl navržen Esherův plán, a jak fungovalo úsilí Společnosti národů v těchto záležitostech.

Velice prospěšnou knihou autorčina práce je publikace *Velká Británie a konference v Locarnu, Příspěvek ke studiu kolektivní bezpečnosti ve 20. letech 20. století*, od autorů Lukáše Novotného a Romana Kodeta, která je rozdělena

chronologicky do sedmi kapitol. První kapitola popisuje vznik Společnosti národů ve Velké Británii v rámci kolektivní bezpečnosti a odzbrojení, obdobně jako předchozí publikace. Druhá část se zabývá vnímání problému kolektivní bezpečnosti v polovině 20. let 20. století, z nichž vzešel Ženevský protokol. Následuje třetí kapitola, analyzuje názory konzervativní strany a její vnímání bezpečnosti ve 20. letech 20. století. Je zde povedeně vykreslená osobnost Austena Chamberlaina, jako britského ministra zahraničí. Obě tyto kapitoly jsou pro autorku při psaní práce stěžejní. Následující kapitola zachycuje hodnocení dohod, které byly uzavřené na konferenci v Locarnu v říjnu 1925 až do osudného roku 1936, kdy vstoupila německá vojska do Porýní. Šestá kapitola se zabývá postojem britských dominií k Locarnskému paktu. Poslední část nese název Ohlas konference v Locarnu v československém tisku, jejími spoluautory jsou Hana Peštová a Aleš Prosecký.

Zajímavým článkem je *Austen Chamberlain and Britain's relations with France, 1924–1929* od G. Johnsona, který líčí postřehy diplomatických vztahů mezi Velkou Británií a Francií. Tento článek popisuje působení Chamberlaina ve funkci ministra zahraničí, a jeho názory, díky nimž si utvoříme vlastní pohled na zahraniční politiku v letech 1924–1929. Zaměřuje se na klíčové události, z nichž první je souvislost mezi Ženevským protokolem z roku 1924 a bezpečnostním jednáním v následujícím roce, druhá událost se týkala jednání o Locarnské smlouvě.

Další publikací, se kterou autorka pracovala, se nazývá *Britové v Porýní, Britská okupace Kolínské zóny v letech 1918–1926* od Jaromír Soukupa, který byl odborným asistentem Semináře nejnovějších dějiny Ústavu světových dějin na fakultě filozofické Univerzity Karlovy v Praze, a zajímal se především o dějiny Velké Británie, zejména o její zahraniční a koloniální politiku v 19. a 20. století. Tato kniha popisuje rozhodování o osudu okupovaných oblastí na mezinárodní úrovni, a s tím spojeny dopady z těchto rozhodnutí, a jejich důsledky pro život v Kolínské zóně s důrazem na analýzu soužití Britů a Němců.

Součástí bakalářské práce je příloha Protokol o pokojném vyřizování mezinárodních sporů, zvaný též jako Ženevský protokol, který je součástí knihy *Ženevský protokol, idea a organisace světového míru*, od českého novináře Jaroslava Koudelky, který pracoval v tisku od roku 1916, a poté přešel do státní tiskové služby.

1. Mírová konference ve Versailles 1919

Poté, co skončily boje první světové války, se v Paříži uskutečnila mírová konference, která trvala v letech 1919–1920. Oficiálně první setkání se uskutečnilo 18. ledna 1919. Tato konference je jedním z dosud největších setkání na mezinárodní úrovni od dob Vídeňského kongresu. Mezi dominantními osobnostmi patřili představitelé vítězných mocností, tedy francouzský ministerský předseda Georges Clemenceau, prezident Spojených států amerických Woodrow Wilson, britský premiér David Lloyd George, předseda italské vlády Vittorio Orlando a japonský zástupce Nabuaki Makino.¹

Představitelé vítězných mocností sepsali celkem 5 mírových smluv, které se týkaly poražených mocností. Mezi poraženými zeměmi bylo Rakousko, Bulharsko, Německo, Maďarsko a Osmanská říše. O průběhu jednání vůbec nerozhodovaly. Výsledkem jednání byla především mírová smlouva s Německem (Versailleská mírová smlouva). Vstoupila v platnost 28. června 1919 a byla uzavřena mezi vítěznými mocnostmi a Německem. Francie a Velká Británie požadovaly od Německa za útrapy z války finanční odškodnění. Francie zejména žádala, aby Německo bylo dostatečně potrestáno za vzniklé újmy z války, ale také aby žádala bezpečnost.²

Pokud jde o podmínky mírové smlouvy, Německo ztratilo Alsasko a Lotrinsko ve prospěch Francie, dále všechny kolonie ve prospěch Britů a Francouzů, Dánsku připadla část Šlesvicka, Československu Hlučínsko, Polsku Horní Slezsko a další oblasti, Sársko se na 15 let dostalo pod správu Společnost národů, kdy uhlí z této oblasti se dováželo do Francie. Co se týká hospodářských podmínek, Německo muselo platit dané reparace. Mírová smlouva obecně výši reparací nestanovovala, to se stalo až později. Dále byly pro Německo zavedeny vojenské podmínky, zrušil se generální štáb, byla rozpuštěna armáda a anulovala se všeobecná branná povinnost, zakázala se i modernizace zbraní, museli odevzdat loďstva a ponorky. Tato smlouva nezajistila stabilitu, spíše stanovila pro Německo tvrdě podmínky, které měly zabránit nové německé agresii.

Versailleská mírová smlouva a další dokumenty vzešlé z mírových jednání ustanovily nový evropský řád, od vytyčení hranic, mezinárodněpolitických důsledků až

---

¹ DEJMEK, J. a kol., *Zrod nové Evropy. Versailles, St.-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*, Praha 2011, s. 54.

² MACMILLAN, M., *Peacemakers. Six Months That Changed the World*, London 2003, s. 49.

po rozměr morální. S koncem války společnost byla nakloněna k mírovému uspořádání, nechtěla zažívat další hrůzy z války.³

---

³ DEJMEK a kol., s. 255–256.

2. Kolektivní bezpečnost

2.1. Společnost národů

Společnost národů (SN) byla zcela novou příležitostí, která se ukázala důležitou při formulování zahraniční politiky po roce 1919, i když byla často odsuzovaná kvůli snahám omezit vývoj daných velmocí.⁴ Byla založena úmluvou z 28. června 1919, která vstoupila podpisem v platnost 10. ledna 1920 ve Versailles⁵

Hlavním bodem této činnosti se stala snaha o odzbrojení, které bylo vždy úzce spjaté s národní otázkou bezpečnosti. Delegáti přijeli do švýcarského města Ženevy, aby překonali striktně národní perspektivu a aby jednali jako širší nadnárodní společenství občanů celého světa. Zejména ve 20. letech 20. století byla rozšířena víra v jakési „mezinárodní společenství“.⁶ V roce 1920 vešel v účinnost základní dokument organizace zvaný Pakt Společnosti národů. Článek 8 Paktu uváděl: „*udržení míru vyžaduje snížení národního zbrojení na nejnižší míru slučitelnou s národní bezpečností*“, zatímco preambule dohody o snížení zbrojení uváděla: „*je třeba, aby se zbrojení snížilo na nejnižší míru, která je slučitelná s národní bezpečností*“. Prvním podstatným krokem v odzbrojovací činnosti Společnosti národů bylo vytvoření Rady v květnu 1920. Úkol realizovat odzbrojení se týkal zástupců všech členů Společnosti národů, ale i nečlenských zemí. Robert Cecil, ministr konzervativní vlády, který zastupoval Velkou Británii, byl bez pochyb jedním ze zakladatelů samotné Společnosti národů. Za Francii to byl socialistický ministr a předseda Joseph Paul Boncour. Společnost národů nedisponovala žádnou mezinárodní policií, tím pádem neměla žádný nezávislý hlas. Politici, diplomaté a vojáci, kteří se zabývali problémem odzbrojení, byli jmenováni svými vládami a jednalo se vždy o národní experty. Navzdory francouzskému odporu, byla zřízena Dočasná smíšená komise, která se na shromáždění v roce 1923 stala trvalou.⁷

---

⁴ BECK, P. J., *From the Geneva Protocol to the Greco-Bulgarian Dispute: The Development of the Baldwin Government's Policy Towards the Peacekeeping Role of the League of Nations 1924–1925*. In: *British Journal of International Studies*, 6, 1, 1980, s. 52.

⁵ BAJGAR, J., ERLEBACHOVÁ, Z., HLAVÁČEK, I. a kol., *Haagské úmluvy v systému mezinárodního humanitárního práva*, Praha 1992, s. 73.

⁶ WEBSTER, A., *The Transnational Dream: Politicians, Diplomats and Soldiers in the League of Nation's Pursuit of International Disarmament*. In: *Contemporary European History*, 14, 4, 2005, s. 494.

⁷ Tamtéž, s. 493–500.

Společnost národů definovala kolektivní bezpečnost jako systém vzájemných záruk, přičemž případné konflikty měly být řešeny mírovou cestou na základě jednání. Pokud by nastala situace, kdy by případná země porušovala pravidla, byly by na ni uvaleny sankce. Francie se cítila v první polovině 20. let 20. století nejvíce ohrožená a měla strach z případného německého útoku. Proto přesvědčovala Velkou Británii, aby společně iniciovaly systém kolektivní bezpečnosti. Nicméně Londýn názory Francie nesdílel, a Francie se tak marně snažila zapojit Británii do svých záležitostí. V první polovině 20. let 20. století došlo k pokusům o nastolení kolektivní bezpečnosti pod záštitou Společnosti národů. Jedním z výsledků se stal Ženevský protokol, který se stal nejvýznamnější právě v této otázce.⁸ Británie a Francie tvořily klíč k jakémukoli pokroku v odzbrojování podporovaném SN, sdílely předpoklad, že dostatečná vojenská síla je nezbytná k zajištění bezpečnosti státu, nikoliv že lze dosáhnout snížením zbrojení.⁹

---

⁸ VALKOUN, J., NOVOTNÝ, L., *The Attitude of the British Dominions to the Geneva Protocol*. In: *Littera Scripta*, 2, 10, 2017, s. 157–158.

⁹ WEBSTER, s. 511.

2.2. Bezpečnost a odzbrojení Esherův plán 1922 a Smlouva o vzájemné pomoci

Vikomt Esher¹⁰ představil spolu s generálem sirem Frederickem Mauricem a Robertem Cecilem v únoru 1922 plán, který jako jediný navrhoval redukci pozemních zbrojených sil. Esher dospěl k závěru, že je daleko obtížnější vyřešit problém v oblasti pozemního zbrojení, než v oblasti námořní.¹¹ Jeho obsahem bylo snížení stavu stávajících armád. V této době britská vláda Esherův plán nepodporovala, i přesto, že by premiérovi Lloydovi Gregorovi přinesl tento plán značný úspěch v domácí politické scéně. Dokonce sdělil francouzskému premiérovi Aristidu Briandovi, že Británie nikdy nepřistoupí na žádný pakt, v němž by byla garantem všeobecného míru v celé Evropě.¹² S nadšením se k návrhu nepostavila ani Francie, jelikož Spojené státy se stáhly do izolace a pro francouzskou vládu by plán znamenal zásah do její zahraničněpolitické koncepce.¹³ Zásadní problém Esherova plánu byl, že neposkytoval žádnou garanci bezpečnosti; k neúspěchu jednání přispěl i Lloyd George, který nenalezl s francouzským premiérem společnou řeč.¹⁴ Tento plán mohl na několik let odvrátit pozornost od nepříjemné otázky korelace sil v Evropě a byl do té doby nejrealističtější britský dokument.¹⁵

Mezitím od července 1922 se pokoušel britský politik lord Robert Cecil se svým francouzským protějškem plukovníkem Edouardem Réquinem, vyřešit přetrvávající obavy o francouzskou bezpečnost tím, že prosazovali smlouvu, která by zavázala všechny strany, aby v případě agrese, přišly pomoci.¹⁶ Úspěch Smlouvy o vzájemné pomoci nezávisel nejenom na Británii, ale i na Francii, jakým způsobem se k návrhu postaví. Francie nesouhlasila s definicí agresora, zastávala proto názor, že by agrese měla být ve smlouvě široce definována.¹⁷

Jeden z problémů této smlouvy spočíval v tom, že státy měly povinnost přijmout všeobecné závazky, které by musely dodržet za jakýchkoliv okolností. Zejména pro

---

¹⁰ Reginald Baliol Brett.

¹¹ MAURICE, F., *Lord Esher's proposal for the Limitation of Armaments*. In: *Journal of the British Institute of International Affairs* 1, 4, 1922, s. 102.

¹² YEARWOOD, P. J., *Guarantee of Peace. The League of Nations in British Policy 1914–1925*, Oxford 2009, s. 41.

¹³ NOVOTNÝ, L., KODET, R., *Velká Británie a konference v Locarnu. Příspěvek ke studiu kolektivní bezpečnosti ve 20. letech 20. století*, Plzeň 2013, s. 33.

¹⁴ YEARWOOD, s. 218.

¹⁵ AHRMANN, R., BIRKE, A. M., HOWARD, M., *The Quest for Stability. Problems of West European Security 1918–1957*, Oxford 1993, s. 135.

¹⁶ Tamtéž, s. 136–137.

¹⁷ YEARWOOD, s. 245–247.

Británii hrály důležitou roli zámořské oblasti a dominia, za která byla zodpovědná, a v případě konfliktu Velká Británie nemohla vést jejich efektivní obranu, pokud by musela na snížení zbrojení.¹⁸ V srpnu 1924 řekl labouristický premiér James Ramsay MacDonald lordu Esherovi: „*Myslím, že Smlouva o vzájemné pomoci je ve své základní koncepci nesprávná. Kdybychom to přijali, opravdu bychom nevěděli, kde jsme rok od roka někdy skutečně i ze dne na den, a doufám, že jsem příliš opatrný na to, abych zavázal svou zemi k takovému závazku.*”¹⁹ Británie si byla vědoma nepříznivého dojmu, když odmítla návrh smlouvy o vzájemné pomoci na podzim 1924, a proto se snažila vypracovat náhradní plán, kterému se říkalo Ženevský protokol, jinými slovy Protokol o smírném řešení mezinárodních sporů, který byl projednáván od října 1924 do března 1925.²⁰

---

¹⁸ ORDE, A., *Great Britain and International Security 1920–1926*, London 1978, s. 45–46.

¹⁹ AHRMANN, BIRKE, HOWARD, s. 138.

²⁰ VALKOUN, NOVOTNÝ, s. 159.

2.3. Okupace Porúří

Podle francouzského názoru, Německo bylo schopné platit reparace, jelikož neutrpělo žádné hmotné škody. Tento postoj však nenašel zastání u britského ministerstva zahraničí, které naléhalo, aby se Německo nejprve hospodářsky vzpamatovalo, a až poté plnilo své závazky.²¹ Krize vznikla v lednu 1923, kdy Francie odmítla přistoupit na německou žádost o dvouleté odložení hotovostních plateb vzhledem ke své vážné hospodářské situaci, kdežto Británie byla ochotná žádost přijmout. Francie se stavěla k otázce reparací velmi nemilosrdně a rozhodla se o obsazení Porúří, aby si vymohla platby, které jí podle jejího názoru náležely a jež Německo muselo zaplatit za svou účast ve válce. Konečná částka zahrnovala kombinaci hotovosti a platby ve zboží a surovinách, včetně uhlí, které mělo být dodáno Francii právě z uhelných polí v Porúří. Dne 11. ledna 1923 vstoupila belgická a francouzská vojska do této oblasti, aby zajistila opožděné dodávky reparací. Německá vláda reagovala politikou pasivní rezistence, kdy němečtí dělníci dostali zapláceno, i když nemuseli chodit do práce, ale výsledkem byl extrémní kolaps měny.²²

Obsazení Porúří mělo velký dopad na život v Kolíně nad Rýnem, který se potýkal především s nedostatkem potravin a nezaměstnaností. Situace se daleko zhoršila během léta 1923, kdy propukaly stávky v okupovaných územích a rostly ceny potravin. Britové vyhlásili politiku benevolentní pasivity, jejímž hlavním cílem bylo vyvarování se konfliktů s Francouzi a Němci. Z hlediska britského vyjednávání s Paříží a Berlínem toto stanovisko bylo velice obtížné, a proto se snažila roku 1923 intervenovat, aby se Francouzi a Němci dohodli, to se jí nepovedlo, a tak se opět vrátila k neutralitě. Rúrská krize měla negativní dopad na německé i francouzské hospodářství. Vše se změnilo až přijetím Dawesova plánu a uzavřením Rýnského garančního paktu. V obsaženém i neobsaženém Německu začalo růst sebevědomí v souvislosti s konáním oslav připojení Porýní k Výmarské republice. V tomto období došlo ke snížení cen potravin a stabilizovala se marka. Britové odešli z Kolínské zóny roku 1926, kdy vztahy mezi Němci a Brity byly založeny na vzájemné toleranci.²³

---

²¹ SOUKUP, J., *Britové v Porýní. Britská okupace Kolínské zóny v letech 1918–1926*, Praha 2011, s.72–73.

²² KITCHING, C. J., *Prime Minister and Foreign Secretary: The Dual Role of James Ramsay Macdonald in 1924*, In: *Review of International Studies*, 37, 3, 2011, s. 1411–1412.

²³ SOUKUP, 191–192.

3. Ženevský protokol

3.1. Obsah

V roce 1918, když skočila první světová válka, se většina lidí chtěla cítit bezpečně a věřila, že se nebudou jisté hrůzy války již nikdy opakovat. Otázka však byla, jak toho dosáhnout. Byla potřeba založit novou organizaci, založenou na spolupráci a věrnosti. Jelikož Velká Británie se stala jedním z největších vítězů války, domnívala se, že je potřeba stanovit jistou kolektivní bezpečnost, která by udržela mír v Evropě a jež by zabránila tak další válce.²⁴

Jelikož byla potřeba urovnat anglo-francouzské vztahy, vytvořil se Protokol o smírném urovnání mezinárodních sporů, známý jako Ženevský protokol, u jehož zrodu stáli v září 1924 britský a francouzský premiér James Ramsay MacDonald a Édouard Herriot. Byl sjednán hlavně mezi Brity a Francouzi během několika týdnů ve švýcarském městě Ženeva. Protokol se opíral o tři zásadní body, kterými byla bezpečnost, arbitráž a odzbrojení. Proces přípravy byl zahájen společnou anglo-francouzskou rezolucí. První výbor byl pověřen vypracováním návrhu, druhý měl na starost ustanovení o povinné arbitráži a řešení konfliktů, a třetí výbor měl řešit bezpečnostní a odzbrojovací ustanovení.²⁵ Britský politik Hilary Marquand byl přesvědčen, že Protokol měl demonstrovat závazek labouristické vlády k míru, bezpečnosti, a především odstranit jednu z námitek proti Smlouvě o vzájemné pomoci, a to definovat agresora.²⁶

Hlavními rysy Ženevského protokolu bylo, zavázání se signatářů, že nevstoupí do války. Pouze s udělením souhlasu nebo na příkaz Rady Společnosti národů by mohli o tomto kroku uvažovat. Jako druhý prvek bylo vypracováno ustanovení, které řešilo všechny spory. Signatáři přijali povinnou jurisdikci Stálého mezinárodního soudního dvora pro čtyři kategorie sporů a přijali vynesený rozsudek, kde se zavázali, že pokud by probíhal spor, jehož jsou účastníky, nebudou navyšovat svoji výzbroj nebo síly.²⁷ Za třetí, Ženevský protokol poskytl jasnou definici agresorů, jako těch, kteří odmítli předložit svůj spor arbitráži a zároveň se zapojili do válečných akcí, měly být na tohoto

---

²⁴ VALKOUN, NOVOTNÝ, s. 157–158.

²⁵ WEBSTER, s. 506.

²⁶ KITCHING, s. 1417.

²⁷ ORDE, s. 68.

agresora uvaleny sankce, pokud by Rada neprohlásila jinak. Myšlenka zajištění bezpečnosti prostřednictvím režimu sankcí, za předpokladu možné arbitráže a odzbrojení, zůstala významným bodem zahraniční politiky labouristů, jak ve vládě v roce 1924, tak i později z let 1929–1931.²⁸ Jako poslední bod protokol stanovoval, že pokud by Rada Společnosti národů vyzvala signatáře, aby uplatnili sankce, které stanovoval článek 16 Paktu, měli povinnost se na těchto sankcích podílet podle své zeměpisné polohy a především vojenské síly.²⁹ Ti, co protokol zastávali, tvrdili, že články 12. a 15. Paktu vážně omezují pravomoc Společnosti národů zabránit válce. Článek 12. povoloval válku 3 měsíce poté, co Rada nedosáhla jednotného rozhodnutí v daném sporu. Článek 15. vylučoval z jurisdikce Společnosti národů vnitrostátní otázky. Protokol tyto nejasnosti vyplnil tím, že stanovil povinné rozhodčí řízení ve sporech, které nemohla Rada Společnosti národů vyřešit, a rozšířil jurisdikci Světového soudu tím, že řešil vnitrostátní spory.³⁰

V roce 1924 Ramsay MacDonald zastával funkci premiéra a ministra zahraničí, což nebylo tak jednoduché, musel se vypořádat s francouzskou okupací v Porúří a především s kolektivní bezpečností v Evropě. Labouristická vláda se již 23. ledna 1924 sešla, aby mohla začít pracovat. Přesto od roku 1920, kdy Společnost národů zasedala poprvé, labouristé vytvářeli politiku, která byla na vrcholu mezinárodního myšlení, ačkoliv lze vytknout, že příliš spoléhala na Společnost národů.³¹ Spolu s Francií hrála při jednáních o protokolu klíčovou roli Velká Británie. Premiér labouristické vlády protokol podpořil i přesto, že nevěděl, jaké důsledky to vyvolá v rámci dominií a domácí politiky.³² Parlamentní volby, které se uskutečnily koncem října 1924, skončily vítězstvím Konzervativní strany, která se po roce vrátila k moci. Novým britským premiérem se stal Stanley Baldwin, který jmenoval Austena Chamberlaina na post ministerstva zahraničí. Tím, že vyhrála tato strana, pro podporovatele Ženevského protokolu to znamenalo značnou hrozbu jejich plánů, zatímco dominia a představitelé vládní administrativy se cítili z těchto voleb posilněni.³³ Odlišné postoje a hodnoty

---

²⁸ ASHWORTH, L. M., *Rethinking a Socialist Foreign Policy: The British Labour Party and International Relations Experts, 1918 to 1931*, In: *International Labor and Working-Class History*, 75, 2009, s. 40–42.

²⁹ VALKOUN, NOVOTNÝ, s. 159.

³⁰ BURKS, D. D., *The United States and the Geneva Protocol of 1924. "A New Holy Alliance"?*. In: *The American Historical Review*, 64, 4, 1959, s. 892.

³¹ ASHWORTH, s. 45.

³² BURKS, s. 896.

³³ VALKOUN, NOVOTNÝ, s. 159.

jednotlivých vlád vedly především k různým diplomatickým stylům, mezi levicí a pravicí v téže zemi.³⁴

Konečný výsledek, Ženevského protokolu v rámci intenzivních jednání v roce 1924 nebyl uspokojivý ani pro Velkou Británii, ani pro Francii. Po nástupu konzervativní vlády k moci, byl roku 1925 odmítnut. Pozornost se tohoto roku soustředila na neveřejná jednání mezi Británií, Francií a Německem o západním bezpečnostním paktu, kde Britové měli šanci převzít závazky ve sféře, která byla po ně důležité, a nakonec vyústila v prosincový podpis Rýnského garančního paktu.³⁵

3.2. Zkoumání Ženevského protokolu a návrat konzervativní strany, listopad 1924 - únor 1925

Když se začalo o protokolu v Londýně vážně diskutovat, bylo zřejmé, že v původní podobě nebude ratifikován, a ani ho nešlo jednoduše odmítnout. Bylo jasné, že protokol bude muset projít řadou úprav. Ustanovení o sankcích nebylo pouze bráno jako forma závazku, ale i jako povinnost použít sílu za okolností, které nebylo možné předvídat. To se nelíbilo zejména Velké Británii, která se obávala zatahování do sporů se zeměmi, které protokol nesignovaly.³⁶ Pokud by Velká Británie protokol přijala, ostatní velmoci by ji nejspíše následovaly, nicméně Spojené státy byly odrazovány k přistoupení ke Společnosti národů. Britská vláda se cítila neschopná zaručit Francii bezpečnost vůči Německu, bez pomoci Spojených států. I když nebyly součástí Společnosti národů, hrály klíčovou součást mezinárodního systému a právě Spojené státy mohly ovlivňovat vývoj Společnosti národů, i přesto, že se stavěly proti ambiciózním plánům této organizace.³⁷ Konečný postoj dominií, ačkoli zatím nebyl znám, by mohl být vůči protokolu nepřátelský. Pokud by se Velká Británie rozhodla jej přijmout v zájmu Evropy a nepodařilo by se jí přesvědčit dominia, aby tak učinila také, impérium by bylo nebezpečně rozděleno. Na druhou stranu, pokud by se odmítl Protokol, mělo by to vážné dopady.³⁸

---

³⁴ RATHBUN, B. C., *Diplomacy Value. Creating Security in 1920s Europe and the Contemporary Middle East*, Cornell, s. 85–86.

³⁵ WEBSTER, s. 507.

³⁶ ORDE, s. 70.

³⁷ BECK, s. 57.

³⁸ ORDE, s. 71.

Dokud Společnost národů zůstávala mezivládní organizací, která byla mocensky závislá na velmocích, byl pro ni britský postoj velice důležitý, což se projevilo na začátku Baldwinovy vlády, protože byla potřeba rozhodnout, zda Britové přijmou Ženevský protokol. Zastánci protokolu argumentovali, že umožňuje základ pro snížení zbrojení a značně posiluje Společnost národů. Aby mohli Britové důkladně prozkoumat záležitosti, vyžádala si vláda odklad až do března 1925.³⁹ Názory jednotlivců, kteří odmítali daný protokol, byl takový, že se nechtěli podřídít Společnosti národů. Francie spoléhala na britskou záruku pomoci. V prosinci začal Výbor imperiální obrany projednávat protokol, kterému byly tyto úvahy předloženy. Arthur Chamberlain, přijal ministerstvo zahraničních věcí v Baldwinově kabinetu s odhodláním vést politiku a převzít odpovědnost za zahraniční záležitosti jako celek. Jako klíč k řešení evropských problému považoval součinnost anglo-francouzských vztahů.⁴⁰ Jeho otec Joseph Chamberlain věřil v britské impérium. Západní Evropě rozuměl daleko lépe než jiní britští politici. Britský ministr zahraničí se v Paříži snažil od premiéra Francie, Édouarda Herriota, zjistit, zda protokol splňuje podmínky bezpečnosti pro Francii. Získal představu, že Francie bude chtít pakt také, což potvrdil i nástupce Aristide Briand, který byl francouzským delegátem v Radě. Dalším státem byla Belgie, konkrétně Paul Hymans, který ujistil Chamberlaina, že bude o pakt také žádat. Dokonce i ministr zahraničí Československa, Edvard Beneš, považoval protokol z evropského hlediska za důležitý. Benešovi velice záleželo na tom, aby Německo nevstoupilo do války, a proto podporoval spojení Francie a Velké Británie. Schylovalo se k závěru, že Benito Mussolini dohodu pravděpodobně odmítne. V Evropě převládal strach z další války. Britská politika, se měla stát takovou politikou, která by poskytovala pocit bezpečí. Protokol se mohl ihned odmítnout, bylo by to velice snadné, ale znamenalo to katastrofu v bezpečnostní politice.⁴¹ Britský politik Robert Cecil byl jedním z nejpozoruhodnějších mužů, které Společnost národů během svého působení přitáhla, a stal se zastáncem Společnosti národů, který přednesl návrh o revidování protokolu.⁴² Domníval se, že by daný protokol bylo velice obtížné nahradit jiným paktem. Věřil, že smlouva mezi Francií a Belgií by vyvolala velké potíže a evropský mír nelze zajistit bez přítomnosti Německa. Chamberlain přezkoumal stanovisko Spojených států amerických. Jejich postoj byl vůči Lize nepřátelský, nechtěli mít s ní v politických

---

³⁹ BECK, s. 55.

⁴⁰ BIRN, D. S., *The League of Nations Union 1918–1945*, Oxford 1981, s. 59.

⁴¹ ORDE, s. 72.

⁴² WEBSTER, s. 505.

záležitostech nic společného. Společnost národů obecně reagovala na politiku Spojených států s opatrností.⁴³

Britský velvyslanec ve Spojených státech sir Esmé Howard navrhl Chamberlainovi, že pokud bude přijat Ženevský protokol, britská vláda a dominia by měla uznat Spojené státy prohlášením, ve kterém nebudou mít povinnost uplatňovat sankce, dokud se s nimi nedohodnou. Také se dohodli na tom, že pokud dominia protokol nepřijmou, Velká Británie nemůže tak činit bez nich a protokol se zřejmě odmítne. Podvýbor CID⁴⁴ prohlásil, že změna protokolu je nemožná, protože celá struktura závisí na povinném rozhodčím řízení. V roce 1922 byl britský tajemník kabinetu Maurice Hankey proti paktu s Francií, ale nepochyboval v pomoc Britů, kdyby Francii opět hrozilo nebezpečí ze strany Německa. Uznal, že kdyby se Británie dostala do sporu s Francií, byla by v tíživé situaci. Sir Eyre Crowe, britský diplomat, měl návrh, který odstraňoval určitá nebezpečí, které viděl v paktu. Hankey považoval za vhodnější pakt, který splňoval dané znaky: by geograficky omezený, přesný a pod britskou kontrolou, než protokol, který měl přesný opak. Pokud by bylo rozhodnuto o změně, vypracoval by se nový protokol, který by absentoval povinnou arbitráží a zakázal obranné opatření během řízení o urovnání sporu. Tato doporučení by však změnila charakter protokolu natolik zásadně, že Francie by je již pravděpodobně nepovažovala za užitečná z hlediska bezpečnosti.⁴⁵

Jedinou možností byl jakýsi druh garančního paktu, který byl z britského hlediska méně problematický než daný protokol. Francouzská, britská a belgická vláda oznámily, že předložily návrh, který má zachovat nezávislost jejich území, které hraničilo se Severním mořem a Lamanšským průlivem a zavázaly se oznámit Radě Společnosti národů, že pokud dojde k nebezpečí tohoto území, byly připraveny vyvinout maximální vojenské úsilí. Podvýbor předpokládal, že Francie a Belgie by mohly prohlášení přijmout, jako dostatečnou britskou záruku, a že je to maximum, co lze po dominiích požadovat. Britové zvažovali, zda by pakt mohl zahrnovat i Německo. Usoudili, že to nelze, protože Francie chtěla zahrnout i východní sousedy Německa, které Velká Británie se nezavázala bránit. Podvýbor doporučil, aby se Británie dohodla jak s dominií, tak s Francií, Belgií a dalšími členy Rady, než odpoví Lize na protokol.

---

⁴³ BURKS, s. 891.

⁴⁴ Výbor imperiální obrany.

⁴⁵ ORDE, s. 73.

Británie tento pakt nemohla přijmout v této původní podobě, ale předložila další návrhy.⁴⁶

Chamberlain mezitím zahájil na ministerstvu zahraničí debatu o britské politice. Harold Nicolson, britský politik, se domníval, že národy impéria nedovedou zaručit evropským národům úplnou bezpečnost, a že všichni britští nepřátelé touží získat zpět to, co ztratili, a všichni naši spojenci se bojí ztráty toho, co získali. Rusko zcela vynechal kvůli budoucí nejasnosti v otázkách bezpečnostní politiky. Nicméně podstata nejistoty měla kořeny ve Versailleské mírové smlouvě, kde převaha sil na straně vítězů hovořila proti statu quo. Je zřejmé, že část Německa nepřijala tuto smlouvu jako trvalou. Německo doufalo, že se vyhne dalšího spojení s Ruskem, Francií a Británií. V současné době v žádném případě nemohla bezpečnost pocházet ze Ženevy. Izolace Velké Británie již nebyla možná, protože musela sledovat své vlastní zájmy a řídit se podle svého uvážení. Mezi hlavní britské zájmy patřila obrana impéria a své vlastní země, kde hrozilo, že nepřátelské mocnosti ovládnou Severní moře a pobřeží Lamanšského průlivu. Britským zájmem byla i stabilita v Evropě, kterou podporovala Společnost národů, ale bylo potřeba nalézt něco, co by zmírnilo francouzsko-německé nepřátelství. V současné náladě Evropy nebylo vhodné se zabývat revizí smluv. Jako první naděje na obnovení evropské stability spočívala v nové dohodě s Francií.⁴⁷

Britský historik, Headlam-Morley, se domníval, že problémy Ženevského protokolu a Společnosti národů se daly lépe řešit v rámci něčeho, jako je Evropský koncert a všiml si značně většího britského zájmu o střední a východní Evropu. Poukázal, že hlavním cílem Velké Británie je zabránit Německu, aby získalo nové území a sílu na východě, a stalo se tak úspěšným, což by se projevilo i na západě. Britský historik navrhoval, prohlášení o britské politice spojené s protokolem o řešení evropských záležitostí, které musí zahrnovat i Německo. Chamberlaina nesouhlasil s britským historikem ohledně britských zájmů ve střední a východní Evropě, ani s Nicolsonem ohledně přezkoumání smluv.⁴⁸

Výbor pro říšskou obranu zahájil projednávání zprávy o Ženevském protokolu 13. února 1925. Dohoda byla ukončena i přesto, že se nikdo z členů nepřiklonil k přijetí protokolu. Kabinet měl řešit otázku, zda má být Lize zasláno pouhé odmítnutí, nebo

---

⁴⁶ NOVOTNÝ, KODET, s. 79.

⁴⁷ ORDE, s. 76–77.

⁴⁸ NOVOTNÝ, KODET, s. 83–84.

spíše dočasná odpověď o jednání s dominií, nebo zda stačí jen odpověď, v níž byla uvedena alternativní politika pro západní Evropu. Dalšími otázkami, kterými se kabinet zabýval, bylo, jestli bude možné někdy v budoucnu přimět dominia, aby souhlasila s britskou politikou, a zda by měly být navrženy změny Dohody. Ze záznamů vyplývá, že většina členů výboru by nejraději vůbec nereagovala, jelikož každý měl pro tento postoj jiné důvody.⁴⁹ Jedenáct ministrů se zúčastnilo nejméně tří ze čtyř zasedání, na nichž se o protokolu dlouze diskutovalo. Názory, které vyjádřili, lze shrnout takto: George Curzon se jako předseda Sněmovny lordů k více otázkám nevyjadřoval a držel se dosti zpět, v daných otázkách opatrně postupoval, kdežto Chamberlain udělal na předsedu takový dojem, aby doufal, že s dominiemi lze něco provést, aniž by se čekalo na konferenci. Nesouhlasil s anglo-francouzským paktem, dokonce byl i proti snaze změnit pakt, nicméně se přikláněl k faktu, že Británie by se měla připojit k nějaké dohodě, která by zahrnovala i Německo. Arthur Balfour byl pro odůvodnění odpovědi a spíše proti snaze změnit pakt, navrhoval regionální dohody. Churchill chtěl rozumnou odpověď. Ministr kolonií Leo Amery si přál prohlášení o britském zájmu na nezávislost Belgie a chtěl z paktu vyjmout všechny donucovací prostředky, a jelikož vystupoval za dominia, předpokládal, že by neměla souhlasit s žádnou pozitivní politikou. Ministr pro Indii lord Birkenhead, státní tajemník pro Indii, přiznal, že o Evropě ví málo, a tak do diskuze přispěl menším podílem. Britský politik Laming Worthington-Evans a generální štáb se vyjádřili k podpoře anglo-francouzskému paktu, ale doufali k brzkému připojení Německa. William Bridgeman a námořní štáb viděli výhody v tom, že pakt zajistí britské postavení v západním Středomoří. Britský státník Samuel Hoare a letecký štáb byli na vážkách. I přesto, že souhlasili s tím, že Velká Británie pomůže Francii, když jí Německo napadne, na druhou stranu se obávali zvýšeného nepřátelství ze strany Německa. Nakonec Hoare usoudil, že by nedělal nic, jelikož se obával budoucího nebezpečí Francie, se kterou by byla Británie pevně svázaná. Cecil chtěl především odzbrojení, jemuž nikdo z ostatních nevěnovali dostatek pozornosti. I přesto, že mu na protokolu nezáleželo, chtěl bezpečnostní ujednání se závazky. Chamberlaina v některých bodech podporoval, ale jeho podpora byla poněkud nejistá. Ministr zahraničí souhlasil nejprve s paktem s Francií, kam bylo možné podle jeho názoru

---

⁴⁹ VALKOUN, NOVOTNÝ, s. 161.

později zahrnout i Německo. Nadále byl přesvědčen, že je potřeba vést pozitivní britskou politiku, jejíž vyhlášení je nutné.⁵⁰

3.3. Německé bezpečnostní návrhy, prosinec 1924 - únor 1925

Britský velvyslanec v Německu vikomt D'Abernon⁵¹ byl od listopadu-prosince 1924 v Anglii, kde nová vláda zkoumala Ženevský protokol, u kterého bylo zřejmé, že v současné podobě ho vláda nepřijme, čímž se otázka francouzské bezpečnosti ocitla ve hvězdách. D'Abernon byl proti anglo-francouzskému paktu, domníval se, že Francie a její východní spojenci jsou ti, kteří ohrožují Evropský rovnovážný stav. Byl přesvědčen, že by se měla Británie držet své politiky, aby se tak stala nejsilnější kontinentální mocností, která by ujednala jakoukoliv dohodu na obranu Francie a Německa. Německé memorandum bylo D'Abernonovi předáno 20. ledna 1925. Německý politik Wilhelm Cuno se domníval, že německá vláda byla připravená na smluvní ujednání, které by zajistilo mír s Francií, a plánovala různé podněty, jako byl návrh paktu o zřeknutí se války mezi mocnostmi zainteresovaných na Rýně, komplexní arbitrážní smlouvu, kterou by Německo uzavřelo se všemi zeměmi, a nakonec pakt, který zaručoval stávající územní stav na Rýně, a plnění článků 42 a 43 podle Versailleské mírové smlouvy. D'Abernon reagoval s tím, že postoj německé vlády je důležitý, a že je velice podstatné o těchto paktech debatovat. Pokud by se v případě sporů tyto smlouvy nepodařilo vyřešit diplomatickou cestou, musely by se předložit rozhodčím nebo smírčím soudům. Německý politik Hermann Schubert potvrdil, že, německá ochota uzavírat arbitrážní smlouvy se vztahuje na všechny země včetně těch na východních hranicích. Reakce ministerstva zahraničí byla, že Německo se unáhlilo, že tento návrh je předčasný a dále že by se měla řešit nejprve otázka odzbrojení.⁵²

Bylo zcela zřejmé, že zájmy Francie a Německa nezachovávaly stejný postoj s britskými zájmy. Německý diplomat Leopold von Hoesch byl pověřen, aby začal připravovat půdu v Paříži, a Schubert hovořil obecně s velvyslanci Francie a Spojených států. Hoesch byl informován, že nebylo rozhodnuto, zda má britský souhlas záviset na obsahu dané nabídky. Ministr zahraničních věcí Gustav Stresemann sdělil D'Abernonovi, že se obává přílišné iniciativy v otázce bezpečnosti, která by mohla

---

⁵⁰ ORDE, s. 79–80.

⁵¹ Edgar Vincent.

⁵² ORDE, s. 84–85.

v Paříži vyvolat diskuzi o neshodě. Domníval se, že pro Německo je velice zásadní, aby nebyl návrh pro mír vnímán v nesprávném kontextu a chtěl, aby německé návrhy byly náležitě oceněny.⁵³

Chamberlain vítal postoj německé vlády, která zvažovala, co by mohla udělat, aby rozptýlila francouzské obavy z hlediska bezpečnosti. Nicméně považoval za nežádoucí, aby německé bezpečnostní návrhy byly projednávány, dokud nebude definován britský postoj k Ženevskému protokolu a francouzské bezpečnosti. Pokud by byly tyto otázky formulované, ministr zahraničí by jistě ve vhodném čase podpořil dohodu mezi Německem a Francií nebo Německem a spojenci. Britská vláda by vždy s radostí přispěla k tomu, aby se zlepšily vztahy mezi Německem a Francií. Avšak Francouzi trvali na striktním plnění německého odzbrojení. Ženevský protokol se dal jen stěží považovat za přiměřenou náhradu, která by se vyrovnala garančním smlouvám z roku 1919. Britové měli záležitost odzbrojení spojenou s tím, že považovali vyklidit kolínskou zónu. Francie se k tomuto stavěla zcela opačně. Německo mělo starost, že Británie poskytne Francii takové záruky bezpečnosti, ve formě fyzických záruk v Porýní nebo paktu, které by byly pro Německo nepřijatelné a nebude schopné je plnit. Gustav Stresemann se proto domníval, že by měl převzít iniciativu a být značně proti zavedení nebezpečných záruk. Pro Francii bylo zcela rozhodující, jak Britové rozhodnou v otázkách bezpečnosti, což bylo stále nejisté. Chamberlain byl přesvědčen, že není praktická britská záruka východních hranic Francie a Belgie, pokud by bylo připojeno i Německo.⁵⁴

3.4. Chamberlain a kabinet, březen 1925

Ministr zahraničí na schůzi kabinetu 2. března se vyslovil pro pakt čtyř velmocí včetně Německa, ačkoliv ještě 26. února prezentoval argumenty pro dohodu s Francií bez něj. Na tomto zasedání se kabinet dohodl, aby Chamberlain prosazoval politiku, která měla zmírnit stav nejistoty v Evropě. Kabinet si uvědomil, že nelze pouze odmítnout Ženevský protokol, ale bude se muset uplatnit jinou alternativu, která by splňovala alespoň některá kritéria, která byla obsažena v daném protokolu. Byla potřeba

---

⁵³ ORDE, s. 86.

⁵⁴ Tamtéž, s. 86–89.

poskytnout ochranu Francii, a zároveň také podpořit Společnost národů.⁵⁵ Byl vypracován návrh, který mohl britský ministr zahraničí s francouzským premiérem Édouardem Herriotem aplikovat: „*Vláda Jeho Veličenstva se necítí schopná uzavřít dvojí pakt s Francií, ať už s Belgií, nebo bez ní. Otázka čtyřstranné dohody mezi Francií, Německem, Velkou Británií, Belgií a pokud možno se souhlasem Itálie o vzájemné bezpečnosti (a o vzájemném zaručení hranic na západě Evropy) stojí na jiném základě a mohla by se stát velkou zárukou míru v Evropě a vést k rychlému snížení zbrojení. Vláda Jeho Veličenstva musí samozřejmě v těchto záležitostech získat souhlas nebo alespoň dobrou vůli různých samosprávných dominií britského impéria. Pokud bude francouzská vláda sdílet názory vlády Jeho Veličenstva a bude podle toho upravovat své kroky vůči Německu, vláda Jeho Veličenstva ze své strany zahájí nezbytná jednání s dominiemi a v celé své politice se bude snažit podporovat společnou věc.*“⁵⁶

Kabinet znovu zasedal 4. března 1925, kde britský premiér Stanley Baldwin nebyl přítomen, tudíž předsednictví se ujal sám Chamberlain. Bylo jasné, že formulace navržená o dva dny dříve není vhodná, zejména panovaly obavy, že je přes hranici mluvit o garanci nejen Francie a Belgie proti Německu, ale i Německa proti Francii, kterou by veřejnost doma i v dominiích neakceptovala. Britskému ministru zahraničí byla uložena povinnost odmítnout Ženevský protokol, z důvodu, že vláda přikládala největší smysl německému návrhu, který se nabízel nejlepší šanci, jak na bezpečnost pro Francii, tak i mír pro celý svět. Chamberlain se dostavil do Paříže 6. března 1925, kde uvedl, že britská vláda se rozhodla nepodepsat Ženevský protokol. Dodal, že Británie neuzavře ani anglo-francouzský nebo anglo-francouzsko-belgický pakt a poprosil Herriota, aby zvážil německé návrhy, zda by mohly být přijatelné ke skutečné záruce francouzské bezpečnosti. Francouzského premiéra neudivilo ani tak rozhodnutí o nepodepsání protokolu, jako odmítnutí anglo-francouzského paktu. Měl o německých návrzích značné pochybnosti, ale uznal, že byly nejlepší než cokoliv předtím, protože přicházely od vlády Hanse Luthera. Po debatě s Chamberlainem nakonec sám uznal, že ani pakt, ani Ženevský protokol neposkytuje Francii potřebnou jistotu. Ihned se Herriot zeptal, zda by si mezi sebou mohla Británie, Francie a Belgie sjednat podmínky, které by mohli předložit Německu. Chamberlain řekl, že se spojenci pochopitelně mohou

---

⁵⁵ BECK, s. 56.

⁵⁶ ORDE, s. 90.

dohodnout mezi sebou a že německý závazek vyhnout se použití války i na východě představuje pro Polsko novou jistotu.⁵⁷

Pokud jde o evakuaci kolínské zóny, Chamberlain zdůraznil, že je důležité uzavřít tuto otázku rychle a na vlastní pěst a obával se, aby Francouzi netrvali na setrvání. Napsal: „*Opravdu mě tísní nebezpečí, že Francouzi budou trvat na setrvání v Kolíně nad Rýnem z důvodů, které jsou v rámci podmínek smlouvy, ale které budou považovány za nedostatečné k ospravedlnění prodloužení okupace všemi těmi částmi britského veřejného mínění, které jsou proti paktu*”.⁵⁸

Chamberlain naléhal na Herriota, ale Francie stále trvala na okupaci kolínské zóny, z tohoto důvodu se ministr zahraničí dostal do obtížné situace, kdy se obával o zhoršení vztahů s Francií. Ani Eyre Crowe nezastával názor, že by se měli Britové stáhnout z Porýní, ale domníval se, že by Chamberlain měl informovat Francii, že uvažují o přijetí paktů, které bude zahrnovat i Německo a vstoupí v platnost všechny tyto pakty současně.⁵⁹

Stanley Baldwin označil Chamberlainova jednání z března za příliš striktní. Premiér Británie byl sice nakloněn k transformaci návrhu, ale cítil neschopnost schválit jakoukoliv změnu bez souhlasu kabinetu. Svolal neformální schůzku ministrů v Dolní sněmovně, které se účastnil Churchill, Birkenhead, Hoare, Worthington-Evans, Bridgeman, Amery, Salisbury a Cecil a v neposlední řadě i sám Baldwin.

Britský diplomat Eyre Crowe sepsal zprávu o zasedání, která trvala hodinu a půl, a kterou označil za nejasnou a bez žádného výsledku. Churchill se stavěl k názoru, že Francie sama bude stále vstřícnější a že není potřeba tím pádem nic dělat. Stejný názor zastával i Leo Amery, který prohlásil, že dominia se snad nikdy nedohodnou. Birkenhead oznámil, že je proti jakémukoliv paktu a prohlásil, že by Británie nedovolila napadení Francie a Belgie. Salisbury spolu s Hoarem podporovali nejvíce jednostranné prohlášení Británie. Cecil byl jediný, kdo se vyslovil o pakt, který zahrnoval i Německo a byl si jistý, že impérium je připraveno bojovat o přístavy, ale i o východní francouzskou hranici. Závěrem britská vláda jasně naznačila, že si nepřeje uzavřít žádný pakt, ať už s Francií nebo s jakoukoliv jinou mocností včetně Německa. Čistě

---

⁵⁷ ORDE, s. 91–93.

⁵⁸ Tamtéž, s. 93.

⁵⁹ SOUKUP, s. 166–169.

hypoteticky, kdyby Francie s Německem uzavřela dohodu, jejímž předmětem by byl závazek vůči agresi, a přesto by k ní došlo, mohla Británie v tomto případě zvážit otázku, zda by se účastnila zasedání o tom, co by se mohlo případně udělat. Všichni ministři kromě Cecila souhlasili a Baldwin se zatím nevyjádřil. Crowe měl pocit, že Chamberlaina zklamal, a zpochybnil jménem ministerstva zahraničí názor, že nehrozí nebezpečné spory s Francií. Chamberlain francouzskému premiérovi jasně sdělil, že i když Británie nemůže uzavřít pakt pouze s Francií a Belgií bude se snažit, aby země a především dominia, souhlasily s uzavřením paktu, kterého by bylo součástí i Německo. Baldwin 12. března 1925 informoval britského ministra zahraničí, že na schůzce prezentoval rozhodnutí kabinetu Herriotovi jasně.⁶⁰ Chamberlain učinil prohlášení schválené kabinetem, v němž odepřel Společnost národů. Británie odmítla dokument z hlediska negativnímu postoji dominií, povinné arbitráži, neochotě zaručit uspořádání ve střední a východní Evropě a především z hlediska obav s možnými názorovými neshody se Spojenými státy americkými.⁶¹ Britský ministr zahraničí vysvětlil, že je pakt sestaven tak, aby zahrnoval i nečleny, a že nemohl tušit, že by se k němu Spojené státy a další velmoci nepřipojily. Chamberlain předestřel i další důvody, proč se staví proti protokolu, především šlo o domácí otázky, a zmínil se i o Německu a Rusku a dalších velmocích. Britský ministr zahraničních věcí především zdůrazňoval odpor Spojených států, ale skutečnost byla taková, že rozsáhlé závazky protokolu byly neslučitelné s britským pohledem na Společnost národů a s její proněmeckou politikou.⁶² Tato nezpůsobnost povznést se nad specifickými zájmy jednotlivých národních států byla důvodem neúspěchu Společnosti národů v jejím snad největším úkolu, kterým bylo úsilí o dosažení mezinárodního odzbrojení, které patřilo k nejsložitějším politickým otázkám v meziválečném světě.⁶³

Pravděpodobnější se zdá, že ti ministři, kteří si nepřáli žádné britské závazky, nezměnili názor a využili příležitosti neformálního setkání, aby to řekli. Crowe k tomuto výsledku možná skutečně přispěl tím, že je vyzval, aby celý problém znovu prozkoumali. Do jaké míry chtěli ministři odmítnout rozhodnutí ze 4. března, není zcela zřejmé. Chamberlain měl u Baldwina plnou důvěru a podporu, a nebylo v žádném případě závazné, co řekli ministři na setkání, ale záleželo především na rozhodnutí

---

⁶⁰ ORDE, s. 95–96.

⁶¹ VALKOUN, NOVOTNÝ, s. 162.

⁶² BURKS, s. 901–902.

⁶³ WEBSTER, s. 454.

kabinetu. Premiér Británie přiměl Birkenheada, Churchilla a Amery, jako největší odpůrce, ke shodě. Přestože Cunova nabídka byla špatně prezentovaná, je zřejmé, že jiný bezpečnostní návrh by nemohla zabránit obsazení Porúří. V září 1923 a únoru 1924 se konaly ústupky v Porúří, které byly bezvýsledné, protože Raymond Poincaré neměl zájem a Ramsay MacDonald chtěl nejprve řešit otázku reparací. Návrhy z roku 1925 prezentované Stresemannem nakonec dosáhly svého cíle. Francouzská vláda byla nakonec vstřícnější a britská vláda byla ochotná bránit bezpečnost západní Evropy.⁶⁴

Jakmile se Baldwinova vláda rozhodla podpořit německé bezpečnostní návrhy, Chamberlain sehrál v následujících jednání důležitou roli a po jeho návratu 17. března získal plnou podporu a 20. března mu kabinet pogrataloval, jak danou situaci zvládl. A tak se ukázalo, že německé návrhy, které zprvu nepřispěly k příznivému přijetí, nakonec přinesly ovoce. Tato jednání nakonec vyvrcholila Locarnem v říjnu 1925.⁶⁵

Nepřijetí Ženevského protokolu bylo vážnou porážkou pro francouzskou zahraniční politiku a zároveň nedosažitelný cíl zajistit si vlastní bezpečnost. Británie nevěřila v trvalou stabilitu ve střední a východní Evropě, a proto se zde ani neangažovala.⁶⁶

3.5. Postoj britských dominií k Protokolu

Londýn se postupem času stále obtížněji dohadoval s britskými dominií, která často zaujímala odlišný postoj a jež nesouhlasila s novými britskými závazky. Bylo zřejmé, že z hlediska různorodosti vnímání bezpečnosti nebylo možné, aby Británie uvažovala o celistvém systému kolektivní bezpečnosti všude na světě, ve stejné míře.⁶⁷

Jevilo se krajně nepravděpodobně, že by Labouristická vláda, pokud by zůstala u moci, podepsala protokol bez tak rozsáhlých změn, které by zajistily jeho případný neúspěch. I přesto, že byli ochotní přijmout povinnou arbitráž, nicméně otázku automatických sankcí již nikoliv. Bez nich by byla dohoda zcela nemyslitelná, a tak by protokol nemohl vstoupit v platnost.⁶⁸ Byl zřízen podvýbor, který měl na starost

---

⁶⁴ ORDE, s. 97–98.

⁶⁵ BECK, s. 57.

⁶⁶ KLIMEK, A., KUBŮ, E., *Československá zahraniční politika 1918–1938*, Praha 1995, s. 50–51.

⁶⁷ VALKOUN, NOVOTNÝ, s. 158.

⁶⁸ ORDE, s. 69–72.

podávat zprávu o protokolu a požadovat, aby dominia vyslala své předsedy vlád do Londýna k jednání.⁶⁹

V prosinci 1924 Leopold Amery, ministr pro kolonie, začal připravovat zvláštní zasedání Imperiální konference na březen 1925, aby se projednala svá stanoviska k Ženevskému protokolu. Kanadský ministerský předseda William Lyon Mackenzie King informoval, že daný termín setkání není vyhovující. Předsedové vlád Nového Zélandu, Jihoafrické unie, Austrálie a Nového Foundlandu taktéž prohlásili, že jsou příliš zaměstnáni a tudíž by nebylo možné se setkat. Z vyjádření dominií bylo jasné, že konference se neuskuteční. Současně se dohodli, že porady budou probíhat telegraficky. Premiér Austrálie Stanley Bruce, byl pro formulaci alternativního politického řešení, pokud by byl Protokol odmítnut. Vincent Massey, premiér Nového Zélandu, měl za to, že text dokumentu není vhodný. Premiér Jihoafrické republiky, James Hertzog se obával závazků plynoucích z daného Protokolu a doporučil, aby rozhodnutí přijal Výbor pro obranu říše. Výsledkem bylo, že Nový Zéland, Austrálie a Jihoafrická republika v lednu uvedly, že protokol nemohou přijmout z různého důvodu. V březnu odpověděla i Kanada, která byla připravena jít v otázce arbitráže dále, ale nechtěla se zavazovat k uplatnění sankcí, především měla starost o Spojené státy. Nakonec až v červnu se dostavila odpověď Irských svobodných států, které opět nepředložily pozitivní návrh k přijetí protokolu. Přestože u dominií byla značná podpora Společnosti národů, nechtěla přijmout závazky, které by je ekonomicky nebo politicky omezovaly.⁷⁰

3.6. Britsko-francouzské vztahy

Francouzi se na odzbrojení Německa a otázku spojenectví dívali ze strategického hlediska. Věřili, že závazky plynoucí z Versailleské smlouvy nepřijme a usoudili, že by měli být k tomu donuceni. Francie zastávala názor, že jediným možným způsobem jak si zachovat status quo bude uchování vlastní síly, zatímco Velká Británie požadovala, aby Německo se opět postavilo na „vlastní nohy“ a podporovala politické snížení napětí v zemi. Mohlo se zdát, že britská politika mohla působit „proněmecky“, což jak řekl Chamberlain, nebylo jejich záměrem, ale důvodem byla správná politika a zdravý

---

⁶⁹ KITCHING, s. 1418.

⁷⁰ VALKOUN, NOVOTNÝ, s. 160–162.

rozum. Francie taktéž způsobila Britům značné potíže tím, že celkově chtěli omezit ponorky a letadla, nikoliv snížit, jak to považovala Velká Británie na Washingtonské konferenci konané 1921–1922. Vztahy tak byly udržovány na rozumovém základě.⁷¹

První rok působení Chamberlaina na postu britského ministra zahraničí představovalo období, kdy nejvíce docházelo k „profrancouzským” sympatiím a úzkým vztahům s Aristidem Briandem, které byly samozřejmě vzájemné. Britský ministr zahraničí považoval Ženevský protokol a Locarnské dohody za největší jistoty anglo-francouzských vztahů. Britský ministr zahraničí viděl Francii jako nejvyspělejší zemi kontinentální Evropy, která byla politicky mnohem starší než Německo nebo Itálie a anglo-francouzské diplomatické spojení jako základ udržení míru. Chamberlain nikdy nepochopil myšlenky jednání německého ministra zahraničí Gustava Stresemanna, zatímco Francie se nejvíce podobala Británii. Stanley Baldwin dal britskému ministru zahraničí volnou ruku v otázkách bezpečnosti, a sám do nich jen zřídka zasahoval.⁷²

Ve svém projevu v britské Dolní sněmovně v březnu 1925 prohlásil: „*V některých obdobích naší historie jsme se snažili vymanit ze všech evropských zájmů. Žádný národ nemůže žít, jako žijeme my, do dvaceti mil od břehů evropského kontinentu a zůstat lhostejný k míru a bezpečnosti kontinentu. Dnes je důležitější než kdykoli předtím, abychom se považovali za takto chráněné a oddělené od zbytku Evropy a jejích neštěstí . . . abychom zůstali lhostejní k tomu, co se děje, a bezcitní a hluší k jakémukoli volání o pomoc.*”⁷³

Postupem času Chamberlain považoval anglo-francouzské vztahy za velmi důležité, ale domníval se, že jsou slabé. Navíc byl smířený ze situací, že Německo, které po první světové válce bylo na straně poražených mocností, mělo nyní ucelenější dlouhodobý plán pro posun v evropské bezpečnostní agendě, než tomu tak bylo u Británie a Francie.⁷⁴

Snad nejdůležitějším bodem mezinárodní agendy byla otázka dobrých vztahů mezi Británií a Francií, které se zhoršily v důsledku neshod ohledně obsazení Porúří.

---

⁷¹AHRMANN, BIRKE, HOWARD, s. 144–148.

⁷²JOHNSON, G., *Austen Chamberlain and Britain's relations with France, 1924–1929*. In: *Diplomacy and Stratcraft*, 17, 4, 2006, s. 755–756.

⁷³Tamtéž, s. 756.

⁷⁴JOHNSON., s. 758.

Většina britských politiků, včetně Jamese Ramsaye MacDonalda, považovala Francii za hlavní příčinu nestability v Evropě.⁷⁵ Nicméně britští představitelé vnímali problém francouzské bezpečnosti a zdůraznili, že řešení tohoto problému je v zásadě dosažení uspokojivého evropského míru. Francie zdůraznila, že se nikdy neodzbrojí, dokud jí nebude dohodnuta větší bezpečnost. V otázce odzbrojení Britové souhlasili a konečným Chamberlainovým řešením byla konference v Locarnu.⁷⁶

---

⁷⁵ KITCHING, s. 1411.

⁷⁶ AHRMANN, BIRKE, HOWARD, s. 149.

4. Jednání v Locarnu 1925

Poté, co britská vláda odmítla ratifikovat Ženevský protokol, musela uvažovat o jiném konceptu kolektivní bezpečnosti. Pokud by tak neučinila, hrozil by vážný rozkol s Francií. Jako jediný způsob, jak zvýšit ve Francii pocit bezpečí, viděla konzervativní britská vláda v garanci německo-francouzských hranic. Stanovisko Londýna bylo jasné, souhlasit pouze s regionálně danou dohodou, která by příliš nezatížila Britské impérium, a současně se snažili odmítnout celosvětové závazky, jež předestřel Ženevský protokol.⁷⁷

Na počátku října 1925 se do švýcarského Locarna sjely delegace Velké Británie, Itálie, Belgie, Francie a Německa. Konalo se celkem devět konferenčních setkání mezi 5. a 16. říjnem, které probíhaly bez oficiálního předsedy, což v této době bylo zcela neobvyklé.⁷⁸ Hlavním cílem bylo, aby státy jednaly o otázce bezpečnosti západních hranic Německa a snažily se dojednat i jeho východní hranice.⁷⁹

První plenární setkání se konalo 5. října 1925, kde se nic závažného neřešilo. Tento den byl velice důležitý z hlediska spojení britské delegace s Londýnem a především o tom, že britská vláda byla informována. Naopak Austen Chamberlain si přál, aby tyto důležité dokumenty nekolovaly k vládě a aby kabinet nebyl tak detailně informován. Zároveň chtěl mít klid od tisku, veřejnosti a v neposlední řadě si uvědomoval, že významná část kabinetu odmítá závazky Londýna a mohla by jít proti úsilí britské delegace.

Dne 6. října 1925 se sešlo druhé plenární zasedání, kde si vzal slovo německý ministr zahraničí Gustav Stresemann, který prohlásil, že hlavním cílem Berlína bylo již od počátku uzavřít bezpečnostní pakt, který by se týkal jen západní Evropy. Německý návrh podle Stresemanna byl přijat a v realitě rozšířen o východní arbitrážní smlouvy. V tomto kontextu se zeptal německý ministr zahraničí na dvě věci, za jakých okolností by byly arbitrážní smlouvy uzavřeny, a zda by jeden stát mohl garantovat nějakou smlouvu, jehož účastníkem bude i jeho spojenec. Premiér Francie Aristide Briand reagoval, že pokud by šlo Berlínu čistě jen o formu garance, dalo by se nalézt řešení.

---

⁷⁷ NOVOTNÝ, L., *Postoj britských dominií k Locarnskému paktu*. In: Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity, 2011, 2, s. 24.

⁷⁸ NOVOTNÝ, KODET, s. 163.

⁷⁹ VALKOUN, J., *Na cestě k Westminsterskému statutu. Velká Británie, dominia a proměna Britského impéria v letech 1907–1931*, Praha 2015, s. 241.

Francouzský ministr zahraničí na druhou stranu viděl jako důležitý prvek uzavřít příslušné smlouvy mezi Francií a Německem. Chamberlain přerušil jejich jednání a představil jim názor, který zaujímá Velká Británie. Britský ministr zahraničí sdělil, že v případě, že Německo napadne Francii a naopak, byl připraven zasáhnout na západní hranici. Bylo mu zřejmé, že se nepřijmou nové závazky na německé východní hranici.⁸⁰

Dne 8. října 1925 se prvně veřejně jednalo o vstupu Německa do Společnosti národů. Londýn podporoval vstup z důvodu, že Berlín uzná situaci na východ od svých hranic a nebude činit odvetu v této oblasti. Gustav Stresemann z hlediska vstupu do organizace neměl problém, spíše ho tížila situace, která se týkala článku 16 paktu Společnosti národů. Především v otázce sankcí viděl problém, že Německo v této době bylo odzbrojeno a nemohlo se samo bránit, tudíž vstup do útočné války byl pro německého ministra zahraničí nepřijatelný. I přesto, že Chamberlain spolu s Briandem chápali německé obavy, argumentovali, že pokud chtělo Německo být členem a využívat výhody, muselo přijmout odpovědnosti, které plynuly z dokumentu.⁸¹

Sedmé plenární zasedání se uskutečnilo 13. října 1925, kde vznikla konečná verze dokumentů. Podle francouzského ministra zahraničí nebyla práce zcela hotová, byla potřeba dopracovat arbitrážní smlouvy. Zatímco belgicko-německá a francouzsko-německá byla téměř dokončena, smlouvy mezi Německem a Polskem a Německem a Československem, nikoliv. Chamberlain doufal, že se arbitrážní smlouvy mezi Polskem a Československem dořeší, co nejrychleji, přičemž ho zajímal pouhý výsledek těchto smluv. Byla zde snaha, již 16. října 1925 všechny dokumenty právně formulovat. Chamberlaina chtěl především docílit, toho, aby tyto arbitrážní smlouvy obsahovaly oddělený dokument, který bude významný pouze pro Francii, která měla poskytnout pomoc Polsku nebo Československu, pokud by Německo napadlo jeden z těchto států. Významné pro britského ministra zahraničí bylo, že už nemohla nastat situace, která by nutila Velkou Británii v budoucnu zasáhnout ve střední a východní Evropě. Dne 15. října 1925 se konalo jedno z předposledních zasedání, došlo k závažným neshodám. Německo vidělo problém ve článku 213 Versailleské mírové smlouvy. Jádrem tohoto článku se stala skutečnost, že pokud Rada Společnosti národů vyzve, aby Německo poskytlo jakékoliv zbraně k šetření, muselo Německo vyhovět. To se samozřejmě Stresemannovi nelíbilo, a žádal o dodatečné vysvětlení. Briand i Chamberlain se shodli,

---

⁸⁰ NOVOTNÝ, KODET, s. 165–166.

⁸¹ Tamtéž, s. 169–170.

že daný problém je záležitostí Rady Společnosti národů, a nikoliv Konference v Locarnu, a proto není prostor se touto otázkou dále zabývat.⁸²

Na posledním konferenčním setkáním se diskutovalo o devíti dokumentech, jež se musely parafovat. Prvním byl Rýnský garanční pak, který stanovoval, za jakých okolností se lze uchýlit k válce, neměl však povahu mírové smlouvy. Mezi další patřily úpravy arbitrážních smluv či nový výklad, který se týkal článku 16 paktu Společnosti národů.⁸³

Československý ministr zahraničí Edvard Beneš podal výklad o konferenci stálému výboru Národního shromáždění ze dne 30. října 1925 slovy: „*Dílo locarské různě se komentuje a kritikuje. V jedné věci jsme však zajedno: že je to bezesporně politický čin dalekosáhlý. Jsem dalek toho, jak jsem už naznačil, abych se oddával nadějím neoprávněným a slepé důvěře v značnou moc napsaných textů. Locarnské úmluvy mohou znamenati ohromně mnoho; hlavní je, co z nich vedoucí politikové učiní, jakého ducha do textů těch vloží. V tom smyslu bude míti naše politika obtížné a důležité, neboť nad tím musí v dobách příštích především bdít a dle toho se zachovati. Jinak může býti naše politická veřejnost s výsledky loirské konference plně spokojena. Je dosti známo, jak velikou účast na všem tom náš stát a naše vláda měly v minulých letech v době nedávné i v Locarně. Po této stránce loirská ujednání uzavírají velikou a význačnou periodu naší zahraniční politiky, Myslím, že státu našemu tato naše činnost byla nejen k velikému prospěchu, nýbrž ke cti. Vláda československá bude plnit ujednání loirská jistě důsledně, upřímně a lokálně, v duchu míru a opravdové mezinárodní solidarity.*“⁸⁴

K finálnímu podpisu došlo 1. prosince 1925 v Londýně. Na rozdíl od Ženevského protokolu, účinek dohod měl pouze lokální význam. Dohody z Locarna byly pozitivním krokem v evropské politice a vyvolaly pocit optimismu a bezpečí vůči budoucímu vývoji. Znepřátelené státy se v nich zavazovaly udržovat vzájemný mír.⁸⁵ Locarnská smlouva rovněž počítala s přijetím Německa do Společnosti národů. Právě o této otázce diskutoval Chamberlainem a Crewem od října 1925 až do září 1926, kdy

---

⁸² NOVOTNÝ, KOJET, s. 176–180.

⁸³ NOVOTNÝ, 15–17.

⁸⁴ *Locarno a svaz národů. Ministr Beneš o konferenci locarské. Locarnská ujednání, Úmluva o Společnosti národů, Smlouva francouzsko-československá*, Praha 1925, s. 36–37.

⁸⁵ NOVOTNÝ, KOJET, s. 197.

Německo vstoupilo do Společnosti národů a stalo se stálým členem Rady Společnosti národů.⁸⁶

Londýn sice garantoval západní hranice Německa, ale osud státu ve střední a východní Evropě pro něj nehrál zásadní úlohu. Pro Velkou Británii byl výsledek z konference v Locarnu velice úspěšný. Londýn se stal poskytovatelem záruky evropské bezpečnosti a Británie si ponechala roli arbitra⁸⁷ v evropských záležitostech. I přesto, že ministr zahraničí Chamberlain věřil, že Locarnem začal počátek nové éry, následující léta ukázala, že opak byl pravdou a že Británie nebyla připravena své závazky plnit.⁸⁸

Konference mimo jiné přispěla i ke zrovnoprávnění Německa, na které se už nemělo pohlížet jako na viníka války, ale především na rovnocenného partnera ostatních zemí. Německo ovšem muselo respektovat status quo v oblasti hranic na Rýně. Dohody stanovovaly kompromis, kde se signatáři zavázali vzájemně dodržovat mír a spolupráci. Žádná ze stran nezískala úplné maximum svých nároků, ale ani nic neztratila.⁸⁹

Když německá vojska vpadla do Porýní, období „míru“ skončilo a vrátila se nálada, která převládala v Evropě před rokem 1925.⁹⁰ Lze se tak shodovat s míněním, že „Locarno samotné neodešlo za zvuku rány, nýbrž s dlouhotrvajícím a skomírajícím kňučením“.⁹¹

4.1. Postoj britských dominií k Locarnskému paktu

Nezávislost britských dominií se výrazně zvýšila separátním členstvím ve Společnosti národů. Mezi dominia patřila Kanada, Nový Zéland, Austrálie, Newfoundland, Jihoafrická unie a Irský svobodný stát a s ohledem na kolektivní bezpečnost jednala často nezávisle.⁹²

---

⁸⁶ JOHNSON, G., *Sir Austen Chamberlain, the Maquess of Crewe and Anglo-French Relations 1924–1928*. In: *Contemporary British History*, 25, 1, 2011, s. 56.

⁸⁷ Rozhodčí sporu vybraný stranami.

⁸⁸ NOVOTNÝ, KODET, s. 246.

⁸⁹ SIMOTA, David. In: Význam výsledků konference v Locarnu [online], [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://www.e-polis.cz/clanek/vyznam-vysledku-konference-v-locarnu.html>

⁹⁰ NOVOTNÝ, KODET, s. 197.

⁹¹ DUTTON, D., Afterword. In: JOHNSON, G. (ed.), *Locarno Revisited: European Diplomacy 1920–1929*, London, New York 2004, s. 199.

⁹² NOVOTNÝ, KODET, s. 199.

Konference v Locarnu představovala první důležitý důkaz o tom, že dominia a Velká Británie zastávaly odlišný názor k mezinárodním otázkám. Pro dominia hrála důležitou roli námořní převaha, zatímco britský ministr zahraničí věřil, že klíčovým problémem klidu v Evropě náleželo ve zlepšení francouzsko-německých vztahů. I přesto, že se dominií nikdo na názor neptal, jejich vlády byly o jednání v Locarnu průběžně informovány.⁹³

Ministr zahraničí na zasedání Výboru deklaroval, že „dominia budou mít možnost se svobodně rozhodnout, zda dokument podepíše nebo ne“.⁹⁴ Průběh konference nejvíce vyhovoval kanadskému premiérovi Mackenziemu Kingovi, který nemusel veřejně přiznávat, jaký názor má Kanada k tomuto paktu. Jihoafrická unie spolu s Irskem se vyjadřovaly kriticky, nepřijaly žádné závazky ani se nechtěly stát smluvní stranou. Zatímco Austrálie a Nový Zéland chtěly jednotnou imperiální politiku i za cenu ústupků.⁹⁵

Jelikož státní tajemník pro kolonie Leo Amery zamýšlel zahájit ratifikační proces, rozeslal 14. listopadu 1925 členům vlády návrh telegramu dominiálním premiérům, kde rozebral pohled dominií na smlouvu. Dále považoval, aby se zámořští představitelé podle devátého článku připojili. Ministr pro dominia došel k závěru, že se Jihoafričané stavěli proti, naopak Nový Zéland nic proti přijetí závazků nenamítal. V případě Kanady měla svých starostí s domácí politikou dost, zejména co se týkalo voleb, a proto na řešení otázek kolem salvátorských klauzulí⁹⁶ nebyla ta správná příležitost. Z hlediska Austrálie, premiér pakt neodsuzoval ani neodmítal, čekal spíše na kladné hodnocení domácího parlamentu, zatímco Irsko dalo jasně najevo svou nezávislost. V roce 1925 zveřejnily The Times úsudky jihoafrického generála Smutse, který kritizoval Locarnský pakt a jenž měl pochybnosti v tom, že dominia měla smlouvu přijmout.⁹⁷ V této době měl velké slovo a britské politiky varoval: „Může nastat den, kdy dominia pocítí, že mají s podobou politikou málo společného a pustí se do vlastní zahraniční politiky ve svém zájmu.“⁹⁸

---

⁹³ NOVOTNÝ, s. 28.

⁹⁴ VALKOUN, s. 213.

⁹⁵ Tamtéž, s. 214.

⁹⁶ Je ujednání, které se používá ve smlouvách, účelem je zajistit platnost co největší části smlouvy, pokud nějaké ustanovení bude neplatné.

⁹⁷ VALKOUN, s. 214–215.

⁹⁸ NOVOTNÝ, KODET, s. 204.

Britská vláda se sešla a dokument posoudila a následně schválila text telegramu.⁹⁹ Amery nezahálel, informoval zámořské představitele o zahájení schvalovacího procesu ve Westminsteru a následně jim dal najevo, aby přijali daný pakt. Nejenom dominia, ale i britští labouristé a liberálové pochybovali o přijatých závazcích. James Ramsay MacDonald hlásal, že Baldwinova vláda měla dostatek času se s dominií domluvit, a nerozuměl hledisku, proč by měla podepisovat pakt, když je v žádném případě tak nezavazoval, jako tomu bylo u Velké Británie. Naopak David Lloyd George věřil, že dominia smlouvu nakonec přijmou. Konzervativní poslanec Percy Angier Hurd zhodnotil posudky ostatních dominií a došel k závěru, že většina nesouhlasí, protože vidí daleko důležitější hájit zájmy svých záležitostí, ať už ekonomických či politických, než řešit kontinentální bezpečnost, na které tak lpěla Velká Británie. Přestože Dolní sněmovna schválila daný pakt, který začal platit v prosinci, přesto se z hlediska jednání, zejména těch listopadových, ukázalo, že britští a dominiální představitelé se často v otázkách nedokážou domluvit.¹⁰⁰

Rýnský garanční pak se stal v roce 1925 závazný jen pro Velkou Británii, protože dominia ho odmítla podepsat. Sice od počátku podporovala kolektivní bezpečnost na obecné úrovni, ovšem posléze se ke smlouvě nepřipojila. Jedinou výjimku tvořil Nový Zéland, který ještě v roce 1926 chtěl smlouvu podepsat. Ovšem Jihoafrická unie a Kanada se odmítaly se k tomuto paktu připojit. Vzhledem k různorodosti se nedařilo efektivně provádět a prosazovat jednotnou zahraniční politiku. Konference v Locarnu se týkala pouze západní Evropy. Britský ministr zahraničí si to uvědomoval a nechtěl, aby Londýn zůstal pouhou stranou dění.¹⁰¹

---

⁹⁹ Písemná zpráva, sdělení poslaná telegrafickou cestou.

¹⁰⁰ VALKOUN, s. 216–217

¹⁰¹ NOVOTNÝ, KODET, s. 208–209.

5. Závěr

Téma bakalářské práce se zabývala kolektivní bezpečností ve 20. letech. 20. století, zejména Velkou Británií a jejím postojem k Ženevskému protokolu, který se stal jedním z nejdůležitějších pokusů o nastolení dlouhodobého míru a bezpečnosti po první světové válce, a byl sjednán hlavně mezi Brity a Francouzi během několika týdnů ve švýcarském městě Ženeva.

Poté, co skončila první světová válka, byla potřeba vytvořit světový mír a bezpečnost, která bude založena na spolupráci a důvěře, ale především se požadovalo zabránění dalších válečných konfliktů. Společnost národů, která byla založena 10. ledna 1920, se stala novou příležitostí k formulování zahraniční politiky po roce 1919, a definovala kolektivní bezpečnost jako systém vzájemných záruk, přičemž případné konflikty měly být řešeny mírovou cestou. Pokud by nastalo, že případná země by porušovala pravidla, byly by na ni uvaleny sankce. Z případného německého útoku měla strach zejména Francie, která se cítila v polovině 20. let nejvíce ohrožená.

Hlavním bodem činnosti Společnosti národů se stala snaha o odzbrojení, které bylo úzce spjaté s otázkou bezpečnosti, a SN tím dala podnět k vytvoření dvou významných plánů. Esherův plán představil jako autor Vikomt Esher spolu s britským politikem Robertem Cecillem, v únoru 1922 jako návrh, který jako jediný navrhoval redukci zbrojených sil. Britská vláda tento plán nepodporovala, dokonce premiér Lloyd George sdělil, že Británie obecně nikdy nevstoupí do paktu, v němž by se stala garantem míru v celé Evropě. Kladný postoj neprojevila ani Francie, jelikož tento plán neposkytoval záruky bezpečnosti, která byla pro Francouze tak důležitá. Druhým z plánů byla Smlouva o vzájemné pomoci, kdy úspěch této smlouvy nezávisel jen na Británii, ale především na Francii, která nesouhlasila s definicí agresora, a zastávala názor, že by agrese měla být široce definována. Jeden z problémů smlouvy byl, že by státy musely přijmout všeobecné závazky, které by musely dodržet za každých okolností. To se nelíbilo zejména Velké Británii, která měla vůči dominiím a zámořským oblastem povinnosti, pokud by snížila zbrojení, nemohla by je v případě konfliktu bránit. Británie si byla vědoma nepříznivého dojmu, který následoval po odmítnutí návrhu Smlouvy o vzájemné pomoci na podzim 1924 a tak se snažila vypracovat jiný plán, kterému se říkalo Ženevský protokol, který byl projednáván od října 1924 do března 1925.

Pokud jde o německé reparace, Francie zastávala názor, že je Německo schopné je platit, zatímco Británie chtěla, aby se Německo hospodářky postavilo na vlastní nohy, a až teprve potom platili závazky. Francie byla nemilosrdná a vzhledem k tomu, že Německo neplatilo reparace, obsadila 11. ledna 1923 Porúří spolu s belgickou armádou, aby si vymohla platby, které jí náležely. Obsazení v Porúří mělo velký dopad na život v Kolíně nad Rýnem, a především i na francouzské a britské hospodářství. Vše se změnilo až přijetím Dawesova plánu a Britové v roce 1926 odešli z Kolínské zóny.

Jelikož se Velká Británie stala jedním z největších vítězů války, byla přesvědčená, že je potřeba založit novou kolektivní bezpečnost, jenž by nastolil mír v Evropě. Jelikož byla potřeba urovnat britsko-francouzské vztahy, vytvořil se Ženevský protokol, u jehož zrodu stál labouristický představitel, tehdejší britský premiér, James Ramsay MacDonald a francouzský premiér Édouard Herriot, a který se opíral o bezpečnost, arbitráž a odzbrojení. Ženevský protokol zavazoval signatáře, aby nevstoupili do války a přijali povinnou jurisdikci Stálého mezinárodního soudního dvora pro čtyři kategorie sporů. Protokol poskytl jasnou definici agresorů, byly to zejména ti, kteří nepřijali předložit svůj spor arbitráži a zároveň se zapojili do válečných akcí, na něž měly být uvaleny sankce. Pokud by Rada společnosti vyzvala signatáře, aby uplatnili sankce, měli povinnost se na těchto sankcích podílet podle své zeměpisné polohy a vojenské síly.

Otázka britsko-francouzských vztahů se stala důležitou pro formulování kolektivní bezpečnosti. Parlamentní volby, které se konaly v říjnu 1924, skončily vítězstvím Konzervativní strany, která se opět po roce vrátila k moci. Novým premiérem se stal Stanley Baldwin a funkci ministra zahraničí vykonával Austen Chamberlain. Dne 13. února 1925 Výbor pro imperiální obranu zahájil rozsáhlé projednání zprávy o Ženevském protokolu, kde se nikdo nepřiklonil jednoznačně k přijetí daného protokolu. Již od začátku nástupu Konzervativní strany bylo jasné, že daný dokument nelze přijmout. Kabinet si uvědomil, že nelze jen odmítnout, britští politici museli mít alternativní řešení problému kolektivní bezpečnosti. Byla potřeba poskytnout Francii ochranu a zároveň podpořit Společnost národů. Chamberlain se dostavil do Paříže, kde 6. března 1925 uvedl, že se britská vláda rozhodla nepodepsat Ženevský protokol. Později Chamberlain učinil prohlášení schválené kabinetem, v němž prohlásil důvody, které vedly britskou vládu k odmítnutí protokolu, spočívají zejména v negativním postoji britských dominií, se kterými od začátku měla Británie rozdílné

názory, povinné arbitráži, neshodě se Spojenými státy americkými, a neochotě zaručit uspořádání ve střední a východní Evropě. Další důvody se týkaly domácí otázky, kdy se britský ministr zahraničí zmínil o Německu, Rusku a dalších velmocech. Nicméně pravda byla taková, že rozsáhlé závazky z protokolu byly neslučitelné s britským pohledem na Společnost národů. Nepřijetí Ženevského protokolu byla vážnou porážkou pro francouzskou zahraniční politiku, a zároveň vážným způsobem ohrožovalo možnost zajistit si vlastní bezpečnost, zatímco Británie nevěřila v trvalou stabilitu ve střední a východní Evropě, a proto se moc neangažovala.

Otázka britsko-francouzských vztahů se stala důležitou součástí pro formulování kolektivní bezpečnosti. Chamberlain považoval Francii jako nejvyspělejší stát v zemi kontinentální Evropy. Snad nejdůležitějším bodem byla otázka dobrých vztahů, které se zhoršily v důsledku neshod ohledně obsazení Porúří. V otázce odzbrojení se Británie s Francií shodly.

Konečný výsledek Ženevského protokolu nebyl přijatelný jak pro Británii, tak ani pro Francii. Tím, že vyhrála Konzervativní strana, byl roku 1925 tento protokol odmítnut. Pozornost se přesunula na jednání mezi Francií, Británií a Německem o západním bezpečnostním paktu. Francouzská vláda byla nakonec vstřícnější a Británie byla ochotná bránit bezpečnost západní Evropy. Nakonec se ukázalo, že německé návrhy, které zprvu nepřispěly k příznivému přijetí, nakonec přinesly ovoce. Tato jednání vyvrcholila Locarnem v říjnu 1925. Ženevský protokol sice nenastolil žádný mír, ani kolektivní bezpečnost, jelikož nebyl přijat, ale byl velice důležitý k nastolení podnětů a ke snaze k další úspěšné realizaci v otázkách kolektivní bezpečnosti.

6. Seznam použité literatury a pramenů

AHRMANN, R., BIRKE, A. M., HOWARD, M., *The Quest for Stability. Problems of West European Security 1918–1957*, Oxford 1993.

ASHWORTH, Lucian M., *Rethinking a Socialist Foreign Policy: The British Labour Party and International Relations Experts, 1918 to 1931*. In: *International Labor and Working-Class History*, 75, 2009, s. 30–48.

BAJGAR, Jiří, ERLEBACHOVÁ, Zuzana, HLAVÁČEK, Ivo a kol., *Haagské úmluvy v systému mezinárodního humanitárního práva*, Praha 1992.

BECK, P. J., *From the Geneva Protocol to the Greco-Bulgarian Dispute: The Development of the Baldwin Government's Policy Towards the Peacekeeping Role of the League of Nations, 1924–1925*. In: *British Journal of International Studies*, 6, 1, 1980, s. 52–68.

BIRN, D. S., *The League of Nations Union 1918–1945*, Oxford 1981.

BURKS, David D., *The United States and the Geneva Protocol of 1924: "A New Holy Alliance"?*. In: *The American Historical Review*, 64, 4, 1959, s. 891–905.

DEJMEK, Jindřich, a kol., *Zrod nové Evropy. Versailles, St.-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*, Praha 2011.

DUTTON, D., *Afterword*. In: JOHNSON, G. (ed.), *Locarno Revisited: European Diplomacy 1920–1929*, London, New York 2004, s. 199–206.

JOHNSON, G., *Austen Chamberlain and Britain's relations with France, 1924–1929*. In: *Diplomacy and Stratecraft*, 17, 4, 2006, s. 755–758.

JOHNSON, G., *Sir Austen Chamberlain, the Maquess of Crewe and Anglo-French Relations 1924–1928*. In: *Contemporary British History*, 25, 1, 2011, s. 56.

KITCHING, Carolyn J., *Prime Minister and Foreign Secretary: The Dual Role of James Ramsay Macdonald in 1924*. In: *Review of International Studies*, 37, 3, 2011, s. 1403–1422.

KLIMEK, Antonín, KUBŮ, Eduard, *Československá zahraniční politika 1918–1938*, Praha 1995.

KOUDELKA, Jaroslav, *Ženevský protokol idea a organizace světového míru*, Praha 1926.

Locarno a svaz národů. Ministr Beneš o konferenci locarnské. Locarnská ujednání, Úmluva o Společnosti národů, Smlouva francouzsko-československá, Praha 1925.

MACMILLAN, M., *Peacemakers. Six Months That Changed the World*, London 2003.

MAURICE, Frederick, *Lord Esher's proposal for the Limitation of Armaments*. In: *Journal of the British Institute of International Affairs* 1, 4, 1922, s. 117–133.

NOVOTNÝ, Lukáš, KODET, Roman, *Velká Británie a konference v Locarnu. Příspěvek ke studiu kolektivní bezpečnosti ve 20. letech 20. století*, Plzeň 2013.

NOVOTNÝ, Lukáš, *Postoj britských dominií k Locarnskému paktu*, In: *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity*, 2, 2011, s. 14–35.

ORDE, Anne, *Great Britain and International Security 1920–1926*, London 1978.

RATHBUN, Brian C., *Diplomacy Value. Creating Security in 1920s Europe and the Contemporary Middle East*, Cornell.

SOUKUP, Jaromír, *Britové v Porýní. Britská okupace Kolínské zóny v letech 1918–1926*, Praha 2011.

VALKOUN, Jaroslav, *Na cestě k Westminsterskému statutu. Velká Británie, dominia a proměna Britského impéria v letech 1907–1931*, Praha 2015.

VALKOUN, Jaroslav, NOVOTNÝ, Lukáš, *The Attitude of the British Dominions to the Geneva Protocol*. In: *Littera Scripta*, 2, 10, 2017, s. 157–162.

WEBSTER, Andrew, *The Transnational Dream: Politicians, Diplomats and Soldiers in the League of Nation's Pursuit of International Disarmament*. In: *Contemporary European History*, 14, 4, 2005, s. 493–518.

YEARWOOD, Peter J., *Guarantee of Peace. The League of Nations in British Policy 1914–1925*, Oxford 2009.

Internetové zdroje

SIMOTA, David, In: Význam výsledků konference v Locarnu [online], [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://www.e-polis.cz/clanek/vyznam-vysledku-konference-v-locarnu.html>

7. Resumé

The aim of this undergraduate thesis is to highlight collective security in the 1920s, and how the UK contributed to this issue. The author's thesis focuses on mapping the events that supported the creation of the Geneva Protocol and the subsequent events that took place after it, and in writing the author asked two important questions: did the Geneva Protocol have an impact in the implementation of collective security? What were the reasons for the rejection of the Protocol by the British government? The answers to the questions are discussed in this thesis. As Great Britain had become one of the major victors of the war, it was convinced that a new collective security needed to be established to establish peace in Europe. Since there was a need to settle British-French relations, the Geneva Protocol was created. The Geneva Protocol obligated the signatories not to enter the war and to accept the compulsory jurisdiction of the Permanent Court of International Justice for four categories of disputes. The Protocol provided a clear definition of aggressors, it was mainly those who did not accept to submit their dispute to arbitration while engaging in hostilities on whom sanctions were to be imposed. If the Council of the Society called upon the signatories to apply sanctions, they were obliged to participate in those sanctions according to their geographical location and military strength. The issue of British-French relations became important in the formulation of collective security. The parliamentary elections held in October 1924 resulted in the victory of the Conservative Party, which returned to power again after a year. Stanley Baldwin became the new Prime Minister and Austen Chamberlain served as Foreign Secretary. The final outcome of the Geneva Protocol was not acceptable to either Britain or France. By winning the Conservative Party, the Protocol was rejected in 1925. Attention shifted to the negotiations between France, Britain and Germany on the Western Security Pact. In the end, the German proposals, which at first did not contribute to a favourable reception, proved to bear fruit. These negotiations culminated in Locarno in October 1925. The Geneva Protocol, though it did not establish any peace or collective security, since it was not adopted, was very important in setting the stage for further successful implementation on collective security issues.

8. Přílohy

Příloha č. 1

Protokol o pokojném vyřizování mezinárodních sporů (Ženevský protokol)

Jsouce prodchnuti pevnou vůlí zajistit udržení všeobecného míru a bezpečnost národů, jejichž existence, nezávislost nebo území by mohly býti ohroženy; uznávající solidaritu, která spojuje členy mezinárodního společenství; potvrzující, že útočná válka jest porušením této solidarity a mezinárodním zločinem; přejíce si usnadnění dokonalé provádění systému obsaženého v Paktu o Společnosti národů a týkajícího se pokojného vyřizování sporů mezi státy, i najisto znemožnění mezinárodní zločiny; a sledující cíl, aby bylo uskutečněno, jak to má na mysli článek 8, Paktu, snížení zbrojení států na nejmenší míru, slučitelnou s jejich bezpečností a s plněním mezinárodních závazků, jež vznikly společným postupem; podepsání jsouce náležitě k tomu účelu zmocnění shodli se na těchto ustanoveních:

Článek 1.

Signatární státy se zavazují, že se všemožně vynasnaží, aby do Paktu byly zařazeny dodatky, jenž by odpovídaly ustanovením obsaženým v následujících člancích. Shodují se na tom, že tato opatření se stanou závaznými v jejich vzájemných vztazích ode dne, kdy přítomný protokol nabude působnosti, a že vůči nim Shromáždění a Rada Společnosti národů budou od té chvíle oprávněny vykonávati všechna práva a povinnosti, které jim jsou tímto protokolem přiznány.

Článek 2.

Signatární státy shodují se na tom, že v žádném případě nesmějí se uchýlit k válce, ani mezi sebou ani proti kterémukoli státu, který by přijal všechny závazky níže vymezené, vyjma případ, kde by šlo o obranu proti útočným činům, anebo když by jednaly ve shodě s Radou nebo se Shromážděním podle ustanovení Paktu a tohoto protokolu.

Článek 3.

Signatární státy se zavazují uznati jako plně závaznou, bez zvláštní úmluvy, pravomoc Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti v případech, které má na mysli

paragraf 2. článku 36. stanov tohoto dvora, aniž tím však kterýkoliv stát, přistoupí-li k zvláštnímu protokolu vyloženému k podpisu dne 16. prosince 1920 podle uvedeného článku, ztrácí možnost učiniti výhrady slučitelné s řečenou klausulí.

K zvláštnímu protokolu vyloženému 16. prosince 1920 dlužno přistoupit ve lhůtě jednoho měsíce ode dne, kdy přítomný protokol nabude působnosti.

Státy, které přistoupí k přítomnému protokolu potom, kdy již nabyl působnosti, budou povinny splnit dolejší závazek během následujícího měsíce po přístupu.

Článek 4.

K doplnění ustanovení odstavců 4, 5, 6 a 7. článku 15. Paktu signatární státy usnášejí se podrobit tomuto řízení:

1. Jestliže spor předložený Radě nemohl býti touto urovnán tak, jak je stanoveno v paragrafu 3. řečeného článku 15. Rada vybídne strany, aby spor předložily řízení soudnímu nebo rozhodčímu.

2. a) Jestliže to strany odmítnou, přikročí se na žádost alespoň jedné strany k sestavení sboru rozhodců. Sbor bude sestaven, pokud možno, dohodou stran.

b) Jestliže strany ve lhůtě Radou stanovené nedohodly se zcela nebo částečně o počtu, osobách a právech rozhodců, jakož i o řízení, Rada rozhoduje sporné otázky. Zvolí neodkladně – po úřadě se stranami – rozhodce a jejich předsedu z osob, které svou státní příslušností, svou povahou, a svou zkušeností budou podle jejího zdání skýtati největší způsobilosti a nestrannosti.

c) Jakmile strany podají své konečné návrhy, sbor rozhodců na žádost kterékoli strany si vyžádá prostřednictvím Rady o sporných otázkách právních dobré zdání Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti, který se v tomto případě sejde urychleně.

3. Jestliže žádní ze stran nepožádá za rozhodčí řízení, Rada znova převezme prozkoumání sporu. Pro případ, že Rada vypracuje zprávu odhlasovanou všemi svými členy, nepočítajíc mezi ně zástupců sporných stran, signatární státy se shodují, že se podrobí řešení Radou doporučenému.

4. V případě, kde Rada nemůže sestavit zprávu přijatou všemi svými členy, nepočítajíc v to zástupců sporných stran, předloží spor rozhodčímu řízení. Upraví sama

složení, pravomoc a řízení sboru rozhodců a přihlédne při volbě jich k zárukám způsobilosti a nestrannosti ve smyslu hořejšího odstavce 2. b).

5. V žádném případě nemohou býti předmětem nového řízení řešení, která již byla jednomyslně doporučena Radou a přijata jednou z účastněných stran.

6. Signatární státy se zavazují svědomitě vykonati soudní nebo rozhodčí nálezy a podrobiti se, jak bylo řečeno v horejším odstavci 3., řešení doporučenému Radou. V případě, kde by stát nedosáhl těmto svým závazkům, Rada použije veškerého svého vlivu, aby zajistila jich respektování. Nepodaří-li se jí to, navrhne opatření, která by zajistila jejich splnění, jak je řečeno na konci článku 13. Paktu. V případě, kde by některý stát, nechtěje dostáti těmto závazkům, uchýlil se k válce, bude proti němu ihned použito sankcí uvedených v článku 16. Paktu, jejichž povaha a rozsah budou vyloženy způsobem, jak jest stanoven v tomto protokole.

7. Ustanovení tohoto článku nevztahují se na urovnání sporů, které by mohly vzniknouti na základě válečných opatření, jež byla učiněna jedním nebo několika signatárními státy v dohodě s Radou nebo Shromážděním.

Článek 5.

Ustanovení odstavce 8. článku 15. Paktu možno i nadále před Radou uplatňovati. Jestliže za provádění některého ze způsobů rozhodčího řízení, jak jsou uvedeny nahoře v článku 4., jedna ze stran tvrdí, že spor nebo určitá část sporu týká se otázky, jejíž úpravu mezinárodního právo ponechává výhradně vlastní pravomoci této strany, rozhodci vyžádají si prostřednictvím Rady o tomto bodě dobré zdání Stálého dvoru mezinárodní spravedlnosti. Dobré zdání dvoru jest pro rozhodce závazné a tito se omezí, je-li toto dobré zdání klidné, na jeho konstatování ve svém nálezu.

Uzná-li Stálý dvůr nebo Rada, že otázka výhradně spadá do vlastní kompetence státu, rozhodnutí to nebude na překážku, aby Rada nebo Shromáždění nezkoumalo situace ve smyslu článku 11. Paktu.

Článek 6.

Jestliže spor jest podle odstavce 9. článku 15. Paktu předložen Shromáždění, toto bude míti k urovnání sporu všechnu pravomoc příslušející Radě, pokud jde o pokus smíru mezi stranami, tak jak jest uvedeno v odstavci 1., 2. a 3. článku 15. Paktu a shora pod číslem 1. článku 4.

Nebylo-li Shromážděním docíleno přátelského urovnání a žádá-li jedna ze stran za rozhodčí řízení, Rada přikročí k ustanovení sboru rozhodců za podmínek uvedených shora pod č. 2. článku 4., a, b, c; nežádá-li žádná ze stran za rozhodčí řízení, Shromáždění převezme opět s touž pravomocí jako Rada prozkoumání sporu. Řešení doporučené zprávou Shromáždění a schválené za podmínek uvedených na konci odstavce 10. článku 15. Paktu má stejnou platnost a přivodí tytéž účinky, pokud jde o tento protokol, jako řešení doporučené zprávou Rady za podmínek uvedených shora pod č. 3 článku 4.

Nemůže-li býti dosaženo potřebné většiny, spor bude předložen rozhodčímu řízení sboru rozhodců, jak jest uvedeno pod č. 4. řečeného článku 4.

Článek 7.

Vznikne-li spor mezi dvěma nebo několika signatárními státy, tyto se shodují v tom, že ani před tím, než spor bude podroben řízení za účelem pokojného urovnání, ani za takového řízení nepřikročí k žádnému zvýšení zbrojení nebo stavu obranných sil, které by mohlo změnit stav stanovený konferencí pro snížení zbrojení, jak ji předpisuje článek 17. tohoto protokolu; rovněž neučiní žádného opatření proti vojenskému, námořní, leteckému, průmyslovému nebo hospodářskému mobilisaci a vůbec žádného kroku, který by spor mohl přiosťtiti nebo rozšířiti.

Ve shodě s ustanovením článku 11. Paktu jest povinností Rady zkoumati každou stížnost do porušení závazků výše uvedených, jež by jí byla podána jedním nebo několika státy na sporu zúčastněnými. Soudí-li Rada, že stížnost je přípustná, má považuje-li to za vhodné, přikročiti k provedení šetření a pátrání v jedné nebo několika zemích na věci účastněných. Toto šetření a pátrání má se státi ve lhůtě nejkratší a signatární státy se zavazují usnadniti všemožné provedení.

Opatření, jež takto Rada podnikne, jsou určena jenom k tomu, aby usnadnila pokojné vyřízení sporu a nemají nikterak prejudikovati způsobu tohoto vyřízení.

Je-li tímto šetřením a pátráním zjištěno jakékoliv porušení ustanovení prvního odstavce tohoto článku, je povinností Rady vyzvati stát nebo státy, které se porušením provinily, aby zjednaly nápravu. Jestliže stát nebo státy neuposlechnou tohoto vyzvání, Rada prohlásí, že řečené státy jsou vinny porušením Paktu nebo tohoto protokolu, a má rozhodnouti, jakými opatřeními by bylo lze co nejdříve odkliditi stav, který by mohl ohrozit světový mír.

Pro použití tohoto článku děje se rozhodnutí Rady dvoutřetinovou většinou.

Článek 8.

Signatární státy se zavazují, že se zdrží jakékoliv akce, která by se mohla jeviti jako hrozba útokem proti jinému státu. Domnívá-li se jeden ze signatárních států, že druhý stát koná válečné přípravy, má právo obrátiti se v té věci na Radu. Tato zjistí nejprve skutečný stav a poté postupuje podle článku 7., odstavce 2., 4. a 5.

Článek 9.

Vzhledem k tomu, že existence demilitarisovaných pásem je způsobilá, aby zabránila útokům a usnadnila jejich nepochybné zjištění ve smyslu článku 10. níže uvedeného, doporučuje se žřízovati taková pásma mezi státy, které navzájem s tím souhlasí, jakožto prostředek uvarovati se porušení tohoto protokolu.

Demilitarisovaná pásma, která již existují na základě určitých smluv nebo konvencí nebo která budou vytvořena v budoucnu mezi státy, které vzájemně s tím souhlasí, budou moci býti dána pod dočasnou nebo trvalou kontrolu, kterou zřídí Rada na žádost a na útraty jednoho nebo několika sousedních států.

Článek 10.

Každý stát, který se uchýlí k válce a tím poruší závazky stanovené Paktem nebo tímto protokolem, jest útočником. Porušení statutu demilitarizovaného pásma znamená totéž jako sáhnutí k válce.

Je-li zahájeno nepřátelství, jest považován za útočníka, neučiní-li Rada jednomyslně rozhodnutí opačné;

1. Každý stát, který odmítne předložit spor řízení pro pokojné urovnání podle článků 13. a 15. Paktu, doplněných tímto protokolem – anebo stát, který odmítne podrobit se buď rozhodnutí soudnímu nebo nálezu rozhodčímu, buď jednomyslnému doporučení Rady – nebo který nebude dbáti jednomyslné zprávy Rady, rozhodnutí soudního nebo nálezu rozhodčího, kterým se uznává, že spor vzniklý mezi ním a jiným válčícím státem týká se otázky, jejíž úpravu mezinárodní právo ponechává výhradně vlastní pravomoci tohoto státu; nicméně v tomto posledním případě bude stát považován za útočnicka jen tenkrát, nepředložil-li předem otázku Radě nebo Shromáždění podle článku 11. Paktu.

2. Každý stát, který poruší některé z prozatímních opatření stanovených Radou pro dobu řízení, o nichž mluví článek 7. tohoto protokolu.

Mimo předpoklady, o nichž se mluví pod číslem 1. a 2. tohoto článku, bude povinností Rady, jestliže nemohla v nejkratší lhůtě určit, kdo je útočnickem, aby předepsala válčícím stranám příměří, jehož podmínky ustanoví dvoutřetinovou většinou a nad jehož zachováním bude bdíti.

Každá válčící strana, která odmítla příměří nebo porušila jeho podmínky, bude považována za útočnicka. Rada vyzve signatární státy, aby bezodkladně provedly proti útočnicku sankce, o nichž jedná článek 11. tohoto protokolu, a každý stát, jenž byl k tomu vyzván, bude od té doby oprávněn vykonávat práva válčící strany.

Článek 11.

Jakmile Rada učinila signatárním státům výzvu zmíněnou v posledním odstavci článku 10. tohoto protokolu, vstupují závazky jmenovaných států, pokud jde o sankce všeho druhu uvedené v odstavci 1. a 2. článku 16. Paktu, ihned v působnost, aby tyto sankce mohly bez jakékoli prodlení projevit své účinky proti útočnickovi.

Tyto závazky dlužno vykládati v tom smyslu, že každý ze signatárních států jest povinen loyálně a účinně spolupracovati k tomu, aby byl dodržen Pakt o Společnosti národů a aby každý stát se postavil proti každému útočnému činu takovou měrou, jak mu to dovoluje jeho zeměpisná poloha a zvláštní podmínky jeho ozbrojení.

Ve shodě s odstavcem 3. článku 16. Paktu signatární státy berou na se jak samostatný tak společný závazek, že přispějí na pomoc státu napadenému nebo

ohroženému a že poskytnou navzájem podporu tím, že si budou vypomáhati a zařídí potřebou výměnu, pokud jde o zásobování surovinami a potravinami všeho druhu, skýtání úvěru, dovozu a průvozu, a že za tím účelem učiní všemožná opatření, aby udržely bezpečnost pozemní i námořní dopravy státu napadeného nebo ohroženého.

Jsou-li obě sporné strany útočnický ve smyslu článku 10., hospodářské a finanční sankce budou uplatněny proti jedné i druhé.

Článek 12.

Vzhledem k složitosti podmínek, za kterých by Rada mohla býti povolána, aby splnila funkce zmíněné ve výše uvedeném článku 11., pokud jde o hospodářské a finanční sankce, a za tím účelem, aby byly přesně stanoveny záruky, které se poskytují tímto protokolem signatárním státům, Rada vyzve bezodkladně hospodářské a finanční organizace Společnosti národů, aby přikročily ke zkoumání povahy opatření, která by bylo nutno učinit, aby mohly vstoupiti v život sankce a opatření, vyplývající z hospodářské a finanční spolupráce, o nichž je řeč v článku 16. Paktu a v článku 11. tohoto protokolu, a podaly o tom zprávu.

Jakmile Rada obdrží tyto údaje, sestaví prostřednictvím svých příslušných orgánů

1. akční plán, určený k tomu, aby uvedl v činnost hospodářské a finanční sankce proti útočnickovi;

2. plán hospodářské a finanční spolupráce mezi napadeným státem a rozličnými státy, které mu přispívají na pomoc, a oznámí tyto plány členům Společnosti a ostatním signatárním státům.

Článek 13.

Vzhledem k vojenským, námořním a leteckým sankcím, jichž případné užití je stanoveno článkem 16. Paktu a článkem 11. tohoto protokolu, Rada bude oprávněna přijímati závazky států, jež předem stanoví vojenské, námořní a letecké síly, jimiž by tyto státy mohly bezodkladně zakročiti, aby zajistily provádění povinností, plynoucích po této stránce z Paktu a tohoto protokolu.

Jakmile Rada vyzvala signatární státy příkazem, zmíněným v posledním odstavci 10. článku výše uvedeného, tyto státy mohou vedle toho vyslati na základě smluv dříve sjednaných své vojenské, námořní a letecké síly na pomoc určitému státu, jenž jest obětí útoku.

Smlouvy zmíněné v předchozím odstavci jsou zapisovány a uveřejňovány sekretariátem Společnosti národů; zůstávají přístupny každému státu, jenž je členem Společnosti a který by k nim chtěl přistoupiti.

Článek 14.

Pouze Rada sama jest oprávněna stanovit, že jest provádění sankcí zastavit a obnovit normální poměry.

Článek 15.

Aby vyhověly duchu tohoto protokolu, signatární státy jsou zajedno, že úhrnné náklady všech podniků povahy vojenské, námořní nebo letecké, které se staly k potlačení útoku, jakož i náhrada všech škod, které utrpěly osoby civilní nebo vojenské, i všech škod hmotných, nadělaných operacemi na obou stranách, budou hrazeny státem útočících až do krajní meze jeho schopností.

Přes to však, vzhledem k článku 10. Paktu, nesmí v žádném případě prováděním sankcí ve smyslu tohoto protokolu doznati újmy územní celistvost nebo politická nezávislost státu útočícího.

Článek 16.

Signatární státy jsou zajedno, že v případě sporu mezi jedním nebo několika z nich a jedním nebo několika státy, které podepsaly tohoto protokolu a nejsou členy Společnosti národů, tyto státy, které stojí mimo ni, budou za podmínek obsažených v článku 17. Paktu vyzvány, aby se podrobily závazkům, přijatým signatáři tohoto protokolu k tomu cíli, aby bylo přivedeno pokojné vyřízení.

Jestliže vyzvaný stát odmítne přijmout řečené podmínky a závazky a sáhne k válce proti signatárnímu státu, jest proti němu užití stanovení článku 16. Paktu, jak jsou přesněji stanovena tímto protokolem.

Článek 17.

Signatární státy se zavazují, že se zúčastní mezinárodní konference pro snížení zbrojení, která má být svolána Radou a která se sejde v Ženevě v pondělí 15. června 1925. Všechny ostatní státy, ať jsou členy Společnosti nebo ne, budou pozvány na tuto konferenci.

Vzhledem k svolání této konference, Rada připraví, přihlížejíc k závazkům vytčeným v člancích 11. a 13. tohoto protokolu, všeobecný program pro snížení a omezení zbrojení, který bude dán této konferenci k dispozici a oznámen co nejdříve vládám, a to nejpozději tři měsíce před jejím zahájením.

Jestliže do 1. května 1925 aspoň většina členů trvala v Radě zastoupených a deset jiných členů nesloží svých ratifikací, generální sekretář Společnosti vyžádá si bezodkladně rozhodnutí Rady v tom směru, zdali má pozvání odvolati či konferenci prostě odložit na dobu stanovenou Radou, aby bylo umožněno shromáždění potřebného počtu ratifikací.

Článek 18.

Pokud v článku 10. nebo jiných ustanoveních tohoto protokolu se činí zmínka rozhodnutí Rady, vždy jest rozuměti rozhodnutí tomu po smyslu 15. článku Paktu, t. j. že hlas zástupců stran, jež jsou ve sporu, při zjišťování jednomyslnosti nebo potřebné většiny se nepočítá.

Článek 19.

Tento protokol nedotýká se, pokud to výslovně nestanoví, práv a povinností členů Společnosti národů, jak vyplývají z Paktu.

Článek 20.

Každý spor, týkající se vykladu tohoto protokolu, bude předložen Stálému dvoru mezinárodní spravedlnosti.

Článek 21.

Tento protokol, jehož znění francouzské a anglické jsou směrodatná, bude ratifikován. Uložení ratifikačních listin stane se v sekretariátu Společnosti národů, co možná nejdříve.

Státy, jejichž vlády mají sídlo mimo Evropu, budou se moci omeziti na sdělení sekretariátu Společnosti národů, že jejich ratifikace byla provedena, a v tomto případě odevzdají ratifikační listinu co možná nejdříve.

Jakmile většina členů trvale zastoupených v Radě a deset jiných členů Společnosti uloží svou ratifikační listinu nebo provedou ratifikaci, bude to konstatováno zápisem pořízeným sekretariátem.

Protokol nabude působnosti, jakmile zápis bude hotov a jakmile plán na snížení zbrojení bude přijat konferencí zmíněnou v čl. 17.

Nebyl-li plán na snížení zbrojení, který řečená konference přijala, ve lhůtě jí stanovené proveden, bude na Radě, aby konstatovala; tímto konstatováním přítomný protokol padá.

Podmínky, na jejichž základě Rada bude moci konstatovati, že plán vypracovaný mezinárodní konferencí pro snížení zbrojení nebyl proveden a že z toho důvodu tento protokol padl, budou určeny konferencí samou.

Každý signatární stát, který po uplynutí lhůty stanovené konferencí, se nepodřídí plánu jí schválenému, bude vyloučen z výhod, plynoucích z ustanovení tohoto protokolu.

Tomu na svědomí podepsání, řádně k tomu cíli zplnomocnění, podepsali tento protokol.

Dáno v Ženevě dne 2. října, léta tisícího devítistého dvacátého čtvrtého v jediném exempláři, jenž zůstane uložen v archivech sekretariátu Společnosti národů, a jenž bude jím zaregistrován v den, kdy nabude působnosti.¹⁰²

---

¹⁰² KOUDELKA, Jaroslav, *Ženevský protokol idea a organisace světového míru*, Praha 1926, s. 243–253.